

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Ettevõtluse õppetool

Jan Jürgen Lõokene

**ÜLIÕPILASTE ETTEVÕTLUSALASED HOIAKUD ENNE JA
PÄRAST ETTEVÕTLUSKURSUSE LÄBIMIST**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Juhan Teder

Tallinn 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Jan Jürgen Lõokene .....

23.05.2016

Üliõpilase kood: 134831

Üliõpilase e-posti aadress: jan.lookene@gmail.com

Juhendaja dotsent Juhan Teder:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILINE KÄSITLUS	6
1.1. Palgatöötaja või ettevõtja karjääri valik	6
1.2. Regulaatorse sobivuse teooria	8
1.3. Regulaatorse fookuse teooria (Regulatory focus theory)	9
1.4. Regulaatorse fookuse ja regulaatorse sobivuse teooria ettevõtlusuuringutes	11
1.5. Hoiakud ettevõtluse suhtes teistes riikides	12
2. UURINGU METOODIKA	16
3. UURINGU TULEMUSED	18
4. ANALÜÜS	29
KOKKUVÕTE	34
SUMMARY	36
VIIDATUD ALLIKAD	38
LISAD	41
Lisa 1. Eestikeelne ankeetküsitluse vorm	41
Lisa 2. Inglisekeelne ankeetküsitluse vorm	48

ABSTRAKT

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, kuidas mõjutab ettevõtluskursus üliõpilaste suhtumist ja hoiakut ettevõtlusesse. Selleks analüüsisime 2014. aastal Tallinna Tehnikaülikooli tudengite seas läbiviidud küsitlust “Hinnangud karjäärivaliku, ettevõtluse, hariduse ja enese kohta” ning tuginesime teoreetilises käsitluses regulatoorse fookuse ja regulatoorse sobivuse teooriale, erinevatele karjäärivalikut käsitlevatele artiklitele ning Eurobaromeetri poolt läbiviidud sarnasele uuringule karjäärieelistuste kohta. Uuringu jooksul jõudsimme järeldusele, et ettevõtluskursus muudab üliõpilaste suhtumist ja hoiakut, kuid seda väga vähesel määral. Antud järelduseni jõudsimme teooria ning uuringu tulemuste analüüsimise ning võrdluse teel.

Bakalaureusetöö käigus valmis statistiline ülevaade küsitletud üliõpilaste suhtumisest ning hoiakutest ettevõtlusesse. Saadud tulemuste põhjal tehti järeldused ning neid võrreldi erinevate teaduslike artiklite autorite seisukohtadega.

Võtmesõnad: üliõpilased, ettevõtlus, karjäärivalik, regulatoorse fookuse teooria (ingl. *regulatory focus theory*), vältimise fookus (ingl. *prevention focus*), stimuleerimise fookus (ingl. *promotion focus*)

SISSEJUHATUS

Tänapäeva ühiskonnas on välja kujunenud kaks võimaliku varianti, kuidas inimesed saavad endale elatist teenida. Nendeks valikuteks on kas ettevõtjaks hakkamine või palgatöö tegemine. Antud bakalaureuse töös analüüsimegi, milline on tudengite suhtumine ettevõtlusesse, ning kuidas ettevõtlusaine ülikoolis nende hoiakuid mõjutab.

Käesoleva bakalaureuse eesmärk on analüüsida tudengite hoiakuid ettevõtluse suhtes enne ja pärast ettevõtlusaine läbimist. Töös on püstitatud kaks uurimisküsimust: “Millised tegurid mõjutavad üliõpilaste karjääri valikut, soovi saada ettevõtjaks või palgatöötajaks?” ja “Kuidas ettevõtluskursuse läbimine mõjutab üliõpilaste karjäärivalikut ja ettevõtlusalaseid hoiakuid?” Uurimisküsimustele vastuse leidmiseks kasutab autor Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilaste seas läbi viidud kvantitatiivset uuringut. Antud bakalaureusetöö on jagatud neljaks osaks: teoreetiline käsitlus, uuringu meetodika, uuringu tulemused ning uuringu tulemuste analüüs.

Bakalaureusetöö algab teoreetilise osaga, kus vaadeldakse autori poolt valitud teaduslikke artikleid. Teadusartiklite valikus lähtuti uurimisküsimusest ning need olid uuringut toetavad. Teoreetilise käsitluse osas seletab autor lahti, mis inimesi motiveerib ettevõtjakarjääri valima, kuidas kujuneb suhtumine ettevõtlusesse, ning millised on teiste riikide inimeste hoiakud karjäärivalikute tegemisel. Keskendume põhjalikumalt regulatoorse sobivuse teooriale ning Eurobaromeetri uuringule.

Metodika osas kirjeldame bakalaureusetöö teostamise meetodeid. Selgitame täpsemalt ära, kes uuringus osales ning tutvustame põhjalikumalt uuringuankeedi ülesehitust. Lisaks seletame ära, kuidas läheneme analüüsi tegemisele.

Tulemuste osas vaatleme täpsemalt, kuidas jagunesid üliõpilaste vastused seitsme küsimuse lõikes nii semestri alguses kui ka lõpus. Autor toob välja statistilised tulemused ja sinna juurde käivad tabelid ja joonised.

Uuringu tulemuste analüüsi osa on arutlev osa, kus tuuakse välja järeldused, mis on tehtud kvantitatiivse uuringu tulemuste põhjal. Luuakse seoseid teooria osas käsitletud teaduslike artiklitega.

1. TEOREETILINE KÄSITLUS

Antud bakalareusetöö autor lähtus kirjanduse valikul uurimisküsimustest, mis uurivad ettevõtluse ja karjääri valiku motiive. Et uuring oleks tõsiseltvõetav, valiti teemat toetavad teaduslikud artiklid nii, et need aitaksid luua adekvaatse pildi lugejaile ning juhiksid tähelepanu tähtsamatele karjäärivalikuga seotud küsimustele.

1.1. Palgatöötaja või ettevõtja karjääri valik

Liikumine ettevõtja ja palgatöötaja rolli vahel on väga tavaline. Inimesed liiguvad palgatöölt ettevõtjateks ja ka vastupidi. Viimasel ajal on see aga tõmmanud teadurite tähelepanu. Ferber ja Waldfogel spekulatsioonid, et veerand noortest meestest ja viiendik noortest naistest on loonud oma ettevõtte 35. Eluaastaks, ning veel palju rohkem on neid inimesi, kes on oma ettevõtte loomise peale mõelnud. Suur enamus ettevõtjatest loovad oma ettevõtte pärast mingis tunnustatud firmas töötamist. Ettevõtjatest 15%-30% on neid, kes loovad mitmeid ettevõtteid. Enamus ettevõtjaid kogevad millegi uue loomist mingil perioodil nende karjääri jooksul. (Burton et al, 2016)

Karjääri valiku seletamine on üks töö motivatsiooniteadlaste (ingl. *scholars of work motivation theory*) põhilisi probleeme. Töö motivatsiooniteadus käsitleb palju sarnaseid probleeme nagu on isereguleerimine (ingl. *self-regulation*) ettevõtluses, sest töö motivatsiooni teoreetikud vaidlevad isiku omaduste, kognitiivsete ja keskkonna faktorite mõju üle isereguleerimise mehhanismis. Rahuldust pakkuv karjäär nõuab palju motivatsiooni ja isereguleerimise oskusi. (Shane et al, 2003).

Sotsiaalse tunnetuse teoorias (ingl. *social cognition theory*) on väga olulisel kohal isereguleerimine. Isereguleerimise seletatakse kui süstemaatilist protsessi inimese mõtetest ja käitumisest, mis sisaldab endas isiklike eesmärgi ning nende eesmärkide täitmise poole pürgimist. Seetõttu on karjäärivaliku tegemisel isereguleerimisel väga suur roll. Isereguleerimine kätkeb endas ka reguleerivat orientatsiooni, mis viitab huvidele või

probleemidele, mis juhivad iseregulatsiooni ja tugevdavad motivatsioonisüsteeme. (Vancouver, Day 2005) On mitmeid teoreetilisi raamistike, mida kasutatakse isereguleerimise uurimisel: eesmärkide seadmise teooria, kontrolli teooria, sotsiaalkognitiivne teooria ning iselahknevuse teooria. Kõigil neil on omad head omadused, aga tihtipeale ei sobi teooriate rakendamisel saadud tulemused omavahel. (Zeidner et al, 2000)

Ettevõtjaks hakkamine tähendab, et inimene on igas mõttes enda ülemus. Enamus ettevõtjaid peavad palju aega pühendama oma karjäärile ning selle tõttu kannatab nende eraelu. Gabrielsson ja Politis pakuvad karjääri definitsiooniks ükskõik millist sotsiaalset hoiakut läbi inimese elu. Selline lähenemine ei vaatle üksikuid töökohti vaid uurib inimese karjääri kui tervikut, ehk siis isiku varasemaid kogemusi ja tuleviku eelistusi. See käsitlus on kontrastiks mõnede varem tehtud ettevõtlusega seotud uuringutele, mis on keskendunud uute ettevõtete loomisele ja ettevõtjaks hakkamisele. (Gabrielsson, Politis 2006)

Ettevõtjad alustavad ettevõtlusega mitmetel erinevatel põhjustel. Ettevõtja karjäärivaliku põhjused on tavaliselt iseseisvus, rahaline edu ja eneserealiseerimine. Need põhjused on empiiriliselt välja selgitatud varasemates uuringutes aru saamaks, miks inimesed otsustavad hakata ettevõtjateks. Spetsialistid A. Balciunaitiene, V. Barvydiene and N. Petkeviciute märgivad ära, et karjäär ja selle tajumine on tavaliselt erineva sisuga. Mõnede inimeste jaoks tähendab see vahendit, millega teenitakse raha. Teiste jaoks näitab see sotsiaalset staatust. Karjäär võib inimese jaoks tähendada ka elu eesmärki, mis pakub elule struktuuri, sihi, tähenduse ja indiviidi igapäevaste tegevuste jaoks missiooni. (Balciunaitiene et al, 2013) Tänapäevaseid sotsiaal-majanduslike muutuseid arvestades on inimesel karjäärivalikut tehes keskne roll. Inimesed alustavad uusi ettevõtmisi, et kasutada tekkinud võimalusi, mis parandavad nende majanduslikku või sotsiaalset võimekust. Teiseks põhjuseks võib olla sobiva töökoha puudumine ja endale uue võimaluse loomine. (Tomski 2014)

N. M. Carter on välja toonud kuus peamist põhjuste kategooriat, miks inimesed oma äri alustavad ning selle läbi ettevõtjaks hakkavad. Esimene kategooria, innovatsioon, kätkeb endas kavatsust midagi uut saavutada. Teine kategooria, iseseisvus, kirjeldab indiviidi soovi olla iseseisev, omada kontrolli ja paindlikust aja kasutamises. Tunnustamine kirjeldab inimese soovi olla ühiskonnas heas staatuses, olla aktsepteeritud ja saada tunnustust perekonnalt, sõpradelt ja teistelt lähikondlastelt. Rollid iseloomustavad indiviidi soovi jätkata perekonna jälgedes, jätkata traditsioone ning neid teiste eeskujul edasi arendada. Majanduslik edu kujutab endas inimese soovi teenida rohkem raha ja kindlustada enda rahalist olukorda.

Viimane kategooria on eneserealiseerimine, mis iseloomstab endale püstitatud eesmärkide saavutamist. Uusi ettevõtteid ei looda kogemata. Pingutused ja aeg, mida ettevõtte loomine nõuab, tõestavad seda väidet. Mitmed uuringud uute ettevõtete loomise protsessi kohta kirjeldavad inimeste sihikindlust ja aja kulu, mida uue firma loomine nõuab. (Carter 2003)

1.2. Regulaatorse sobivuse teooria

Kui inimene tunneb, et on olemas sobivus, siis ta kaasab ennast rohkem antud tegevusse ning tunneb end selle tegemisel hästi. Regulaatorne sobivus (ingl. *regulatory fit*) mõjutab inimeste suhtumist mingisse objekti või sündmusesse. Regulaatorse sobivuse teooria väidab, et seotus mingi eesmärgi ja eesmärgini jõudmise vahel tekitab regulaatorse sobivuse olukorra, mis toob kaasa hea tunde eesmärgi saavutamise suhtes ja innustab inimest rohkem eesmärgile pühendumisele. (Avnet, Higgins 2002)

Higgins toob välja viis väidet, mis hõlmavad regulaatorse sobivuse teooriat. Esimeseks väiteks on, et inimesed on rohkem kallutatud (ingl. *inclined*) eesmärkide saavutamisele, millel on nende jaoks suurem regulaatorne sobivus. Teine tees oleks, et motivatsioon eesmärgi saavutamiseks on suurem, kui regulaatorne sobivus on parem. Kolmas väide on, et tunded valikute suhtes, mida tegema peab, on positiivsemad, kui regulaatorne sobivus on tugevam. Neljas väide on, et tagasi vaadates on otsuste kohta tehtud järeldused positiivsemad, kui regulaatorne sobivus on tugevam. Viimane tees oleks, et inimesed hindavad kõrgemalt valikuid, millega neil on tugevam regulaatorne sobivus. (Higgins 2000)

Nende viie väite puhul on tähtis tähele panna seda, et need on keskendunud positiivsetele ja negatiivsetele tagajärgedele ning protsessidele. Need teesid ei hõlma endas regulaatorset süsteemi või eesmärkide saavutamise strateegiaid. (Higgins et al, 2010) Hilisemad uuringud antud teesidega jagavad need teesid kaheks: hästi tundmine (ingl. *feeling right*) ja tegevusse pühendumine (ingl. *strength of engagement*). Hästi tundmine keskendub sellele, et regulaatorne sobivus kasvatab strateegilise valiku või eesmärgi saavutamise tagajärgede väärtust läbi naudingute. (Higgins 2000). Tegevusse pühendumine rõhutab seda, et regulaatorne sobivus on tugevam, kui inimene on motiveeritud ja järjekindel oma eesmärkide suhtes. (Avnet, Higgins 2003)

Regulatoorne sobivus on kirjanduses jagatud kaheks: tulemus- (ingl. *outcome-based*) ja protsessipõhiseks lähenemiseks (ingl. *process-based*). Tulemuspõhine lähenemine keskendub tulemustest saadud kasule või kahjule, mis on saadud strateegiliste valikute tegemisest. (Lee, Aaker 2003). Seevastu protsessipõhine lähenemine on teist tüüpi viis, kuidas hinnata väärtuse loomist läbi regulatoorse sobivuse. See lähenemine keskendub otsuste tegemisele. (Cesario et al, 2008)

1.3. Regulatoorse fookuse teooria (Regulatory focus theory)

Regulatoorse fookuse teooria (ingl. *regulatory focus theory*) on teooria eesmärkide saavutamisest, mille defineeris Columbia Ülikooli psühholoogia professor Edward Tory Higgins. See käsitleb otsuste tajumist ja otsuste tegemist inimeste poolt. Regulatoorse fookuse teooria uurib seost motivatsiooni ja eesmärkideni jõudmise vahel. Regulatoorse fookuse teooria käsitlus jaguneb kaheks: vältimine (ingl. *prevention*) ja stimuleerimine (ingl. *promotion*). (Higgins 2000)

Regulatoorse fookuse teooria väidab, et kui inimene soovib saavutada mingit eesmärki, siis selle eesmärgi saavutamine ei tohiks minna vastuollu inimese väärtuste ja uskumustega. See teooria taandub põhimõttele, et inimene otsib naudngut ja väldib valu ning seeläbi säilitab oma regulatoorse sobivuse standardi. (Avnet, Higgins 2002)

Indiviidi regulatoorne fookus kontsentreerub soovitud lõpptulemusele ning vaatlleb, kuidas on vaja inimest motiveerida, et jõuda lõppstaadiumini. See teooria eristab stimuleerimise fookust ja vältimise fookust. Stimuleerimise fookus on rohkem suunatud saavutamisele ja edutamisele. Vältimise fookus rõhutab turvatunnet ning selleni jõutakse lähtudes reeglitest ja juhtnööridest. (Higgins, 2005) Indiviidi regulatoorne orientatsioon ei ole alati kindel. Kuigi inimestel on püsivad hoiakud seoses stimuleerimise ja vältimisega, ei pruugi need iga situatsiooni puhul toimida. (Avnet, Higgins 2002)

Väärtused, mis on tulnud suhtlusest ja eesmärkide saavutamisest, võivad olla nii positiivsed kui negatiivsed. Otsusel on positiivne mõju siis, kui isik püüab eesmärki saavutada nii, et see sobib nende regulatoorse orientatsiooniga, ning negatiivne mõju tekib siis, kui otsus läheb regulatoorse orientatsiooniga vastuollu. (Avnet, Higgins 2002) Regulatoorne sobivus võimaldab luua nii uusi väärtuseid, kui tugevdada pühendumust tuginedes regulatoorse

fookuse hoiakutele. Valikute tegemist ja eesmärkide saavutamist vaadeldakse kui tegevusi ning nagu iga tegevusega, võib inimene olla tegevusse rohkem või vähem pühendunud. Kui seotus on tugev, siis see võib kasvatada tundeid ja uskumusi, mis on seotud antud tegevusega. (Higgins 2005)

Regulatoorne uhkus (ingl. *regulatory pride*) on tuletatud regulatoorse fookuse teooriast. Stimuleerimise fookus kirjeldab neid olukordi, kus areng ja edasimineku on vajalikud, et inimest motiveerida. Rõhutatakse potentsiaalseid teenimisvõimalusi ja kasutatakse ära innukust eesmärkideni jõudmiseks. Vältimise fookus seevastu kirjeldab olukordi, kus inimesele on oluline just turvalisus. Rõhutatakse konservatiivsust ja võimalikkude kahjude vähendamist või nendest eemale hoidumist. Regulatoorne fookus võib olla nii püsiv, kui ka olukorrakeskne dispositsioon, kus püsivat olukorda kirjeldatakse kui regulatoorset uhkust. Regulatoorne uhkus hõlmab inimese perekondliku ajalugu ja täiskasvanueas saadud kogemusi. Inimesed, kellel on tugevam stimuleerimise uhkus (ingl. *promotion pride*), võtavad rohkem riske, ning seeläbi jääb vähem võimalusi kasutamata. Seevastu inimesed, kellel on tugevam vältimise fookus, teevad üldises mõttes vähem vigu ja on ühtlasi hoolikamad. (Higgins 2001)

Tugevam stimuleerimise fookus on positiivses seoses suurema hulga vahendite kasutamisega eesmärgi saavutamiseks. Seevastu inimesed, kellel on tugevam vältimise fookus, kasutavad vähem vahendeid eesmärgiga teha vähem vigu ja vähendada riski. Edukust stimuleerimisfookusega seotud eesmärkides seostatakse positiivsete emotsioonidega, optimismiga ja kõrge enesehinnanguga. (Grant, Higgins 2003) Mis puutub ettevõtjatesse, siis tihtipeale iseloomustatakse neid kui inimesi, kes on motiveeritud lähenema või saavutama eesmärgi, mis on seotud stimuleerimisfookusega. (Alvarez, Busenitz 2001) Selle tõttu väidavad mitmed teadlased, et ettevõtjad võtavad tihtipeale rohkem riske, ning see on omakorda seotud stimuleerimisfookusega. Sellest vaatevinklist vaadates on stimuleerimisfookus väga oluline väljund ettevõtjate karjääri valikul. (Brockner et al, 2004)

1.4. Regulaatorse fookuse ja regulaatorse sobivuse teooria ettevõtlusuuringutes

Regulaatorse fookuse teooria võib mõjutada erinevaid ettevõtluse protsesse, eriti äriideede väljatöötamise staadiumit. Brockner ja tema kolleegid kirjeldasid nende 2004. aasta artiklis äriideede väljatöötamist stimuleerimisfookusena, sest tegemist on loova tegevusega. Seevastu uute äriideede välja valimist käsitleti kui vältimise fookust, sest see tegevus nõuab läbimõtlemist ja täpsust. Brockner ja tema kolleegid väitsid, et ressursside leidmine ärisse on seotud nii stimuleerimisega kui ka vältimise fookusega (Brockner et al, 2004). Eelpool mainitule tuginedes on regulaatorse fookuse teorial baseerunud mitmed ettevõtlusuuringud, mis on võrrelnud püsivat regulaatorset fookust ettevõtjatel ja mitteettevõtjatel (McMullen et al, 2002).

Kasutades 365 ettevõtjast koosnevat valimit, tõestas Jintong 2009. aastal, et ettevõtluslik valmidus (ingl. *entrepreneurial alertness*) on positiivses seoses saavutuse veendumustega ja sisemisemise kontrolliga, ning et see on omane ettevõtjatele, kes samastuvad edutamise fookusega. Selle uuringu tulemused viisid Jintongi järelduseni, et mingites ettevõtlusega seotud situatsioonides on siiski vaja nii stimuleerimis- kui ka vältimisfookust. (Simmons 2012)

Sarnaselt Jintongile uuris Trevelyan 2011. aasta uuringus regulaatorse fookuse rolli ettevõtete arengus ning põhjuseid, miks stimuleerimisega seotud kognitiivne mõtlemine julgustab uurimist ja uudishimu ning vältimisega seotud fookus rõhutab võimaluste ärakasutamist. Trevelyan väidab, et praktilised tagajärjed sellest avastusest on, et ettevõtjate valik ja arendamine võib olla efektiivsem, kui on täidetud eeltingimus, et õpe põhineb ettevõtjaga seotud isereguleerival süsteemil ja ei kasutata nende varjatud eelistusi. (Ibid)

Tumašjan ja Braun demonstreerivad oma uuringus, et stimuleerimisfookus on positiivses seoses võimaluste äratundmisega ja see võib kompenseerida vähest loovust ja ettevõtlikkust ettevõtluses. (Ibid.)

Fitzsimmons ja Douglas rakendavad regulaatorse fookuse teooriat selleks, et kirjeldada täideviidavuse ja ihaldatavuse (ingl. *feasibility and desirability*) suhet ettevõtte asutamise juures. Nende empiirilisel tõestatud hüpotees on, et lisaks positiivsele mõjule on täideviidavuse ja ihaldatavuse vahel negatiivne mõju, sest täideviidavus on pigem vältimisfookuse alla kuuluv tegevus, ja ihaldatavus käib kokku pigem stimuleerimisega. Seda

hüpoteesi tõestab see, et olemas on suhe regulatoorse fookuse ja uurimise ning ärakasutamise tegevuste vahel, mida omakorda tõestab Shaw ja Higgins teooria, et suhe eesmärkide saavutamise ja eesmärkide väärtuste vahel on positiivse mõjuga stimuleerimise fookuse esindajatele ja negatiivse vältimise fookuse esindajatele. Täpsemalt väidavad Shaw ja Higgins, et mida kõrgemad on ootused eesmärkide suhtes, seda suurem väärtus on stimuleerimisfookuse rakendajatel ja vastupidi, kui eesmärk saavutatakse. (Ibid.)

Mida suuremad on ootused eesmärkide täideviimise suhtes, seda suurem on tõenäosus, et eesmärk täidetakse. Brockner toob välja suhte ootuste eesmärkide ja investeeringute vahel, mida ettevõtja enda ettevõttesse teeb. Ta väidab, et positiivne või negatiivne tagasiside mõjutab seda, et kas hakatakse kasutama stimuleerimis- või vältimisfookust. (Simmons 2012)

1.5. Hoiakud ettevõtluse suhtes teistes riikides

Antud alapeatükis käsitleleme Eurobaromeetri uuringut “Entrepreneurship in EU and Beyond” ja uurime, millised on Euroopa inimeste hoiakud ettevõtluse suhtes. Uuringus osales üle 42 000 inimese. Uuring viidi läbi 2012. aasta suvel ja uuringus osales 27 Euroopa Liidu ja 13 Euroopa Liidust väljas olevat riiki. Samuti osales uuringus ka Horvaatia, kes 2012 aastal ei olnud veel Euroopa Liidus, aga sai Euroopa Liidu liikmeks 2013. Seetõttu on alapeatükis käsitletud 27 Euroopa liidu riiki, mitte 28.

58% antud uuringus osalenud Euroopa Liidu riikide küsitletutest sooviks olla palgatöötajad ja 37% ettevõtjad. Ettevõtjaks hakkamine on võrreldes 2009. aastaga vähem populaarsemaks muutunud. 2009. aastal soovis 45% olla iseendale tööandjaks. 18 uuringus osalenud Euroopa Liidu riigi esindajate hulgas oli palgatöötaja amet eelistatum, kui ettevõtja amet. Kõige populaarsem on ettevõtjaks olemine Lätis 58% ja kõige vähem populaarne Rootsis 22%. Eestis soovis 35% vastanutest olla ettevõtjad ja 54% palgatöötajad. Reeglina on ettevõtjaks olemine populaarsem Euroopa Liidust väljas olevates riikides. 13-st Euroopa Liidus mitte olevast riigist oli kuues ettevõtjaks olemine populaarsem, kui palgatöötajaks olemine. Välja võib tuua näiteks Türgi (82%) ja Brasiilia (63%). Aastaga 2009 võrreldes kasvas osades riikides nende inimeste osakaal, kes soovisid olla palgatöötajad. Sellist tendentsi võis täheldada näiteks Soomes, kus 2009 soovis palgatöötaja olla 54% ja 2012 73% vastanutest. Naised soovivad vähem olla ettevõtjad kui mehed. Naistest soovis palgatöötaja

olla 63% ja meestest 53%. Seevastu 42% meestest ja 33% naistest soovis olla ettevõtja. (Entrepreneurship ... 2012)

30% Euroopa Liidu elanikest, kes ei ole ettevõtjad, uskusid, et nad suudaksid järgmise viie aasta jooksul oma ettevõtte rajada, mida on natukene rohkem, kui 2009. aastal vastanutel, sest siis oli see 29%. Ülejäänud kaks kolmandiku vastanutest ei uskunud, et see on nende jaoks võimalik. Ainult kahes riigis vastasid üle 50% inimestest, et ettevõtjaks saamine on nende jaoks reaalne. Nendeks riikideks olid Läti ja Rootsi. Eestlastest pidas järgmise viie aasta jooksul ettevõtte rajamist täiesti reaalseks 31% ning 68% arvavad, et see on võimatu. Paljud vastajad väljaspoolt Euroopa Liitu olid samuti arvamusel, et ettevõtjaks saamine on nende jaoks ebareaalne. Ainsad kaks riiki, kus ettevõtjaks hakkamine tundus enamusele vastajatele reaalne, olid Brasiilia ja Hiina. Kõikide uuringus osalenud riikide mehed usuvad rohkem kui naised, et ettevõtlus on võimalik alternatiiv palgatööle. 35% meestest ning 26% naistest vastas, et ettevõtlus on reaalne alternatiiv palgatööle. (Entrepreneurship ... 2012)

87% Euroopa Liidu elanikest, kes küsitlusele vastasid, ning kes on oma äri alustanud või selle üle võtnud, arvavad, et äriidee on kõige olulisem põhjus, miks äri alustada. 84% Euroopa Liidu riikidest tulnud vastajatest usub, et oluline on algkapital, millega äri alustada. Samuti märgivad ettevõtjad ära, et oluline on ka vajalike äripartnerite olemasolu (68%) ja äriliste eeskujude olemasolu (62%). Samuti peeti oluliseks mingi sotsiaalse või ökoloogilise vajaduse rahuldamist, mis ühiskonda on tekkinud. Seda mainis 61% vastajatest. Oma vana töökohaga rahulolematuse tõi välja 55% vastajatest. (Ibid.)

Ka eestlaste seas, kes on oma äri alustanud või selle üle võtnud, on kõige tähtsam äriidee, mida mainis aastal 2012 89% vastanutest. Sarnaselt peeti oluliseks vajaliku stardikapitali olemasolu, mille tõi välja 86% vastanutest. Kõige vähem tõi eestlased aastal 2012 välja sotsiaalset või ökoloogilist vajadust, mida valis 46% vastajatest. Võrreldes 2009. aastaga on kahanenud sotsiaalse või ökoloogiline vajadus tähtsus, mida mainiti 9% vähem ja vana töökohaga rahulolematuse, mida mainiti 6% vähem. Kõikide teiste variantide puhul on tegurite olulisus kasvanud. (Tabel 1) (Ibid.)

Tabel 1. Antud tegurite olulisus ettevõtte alustamisel Euroopa Liidus ja Eestis aastatel 2009 ja 2012, %

Vastuse variandid	Kui olulised on antud tegurid ettevõtte alustamisel?			
	Euroopa Liit		Eesti	
	2009 a.	2012 a.	2009 a.	2012 a.
Õige äriidee	85	87	79	89
Vajaliku stardikapitali olemasolu	81	84	75	86
Kontaktid võimalike äripartneritega	65	68	70	80
Kellegi eeskuju ettevõtjaks saamisel	59	62	57	62
Sotsiaalne või ökoloogiline vajadus	55	61	55	46
Endale uue töökoha loomine	56	55	56	50

Allikas: (Entrepreneurship ... 2012)

Euroopa Liidus keskmisest on äri alustamisega seotud hirmude osas toimunud võrreldes 2009. aastaga langus. 2012. aastal mainis vähem uuringus osalenud inimesi viite kuuest võimalikust variandist, kui 2009. aastal. Näiteks 2012. mainis 43%, et nad kardavad minna pankrotti, mida oli 6% vähem, kui 2009. Samuti vähenes ebaregulaarse sissetuleku mainimine 40%-lt 33%-ni. Kolmes Euroopa liidu riigis mainiti kõige suurema hirmuna pankrotti minekut. Pankrotti minekut mainiti kõige rohkem Rumeenias ja kõige vähem Soomes. Hispaania on näiteks ainuke riik, kus enim kardetakse kodust ilma jäämist. (Entrepreneurship ... 2012)

Sarnaselt Euroopa Liidu keskmistele vastustele on ka eestlaste seas kõige suuremaks hirmuks pankroti võimalus, mis mainis 2012. aastal 44% vastajatest. Samas on see hirm kasvanud võrreldes 2009. aastaga 9% võrra. Kõige vähem toovad eestlased aastal 2012 välja töökoha ebakindlust, mida mainiti 7% juhtudest. Töökoha ebakindlus on võrreldes 2009. aastaga langenud eestlaste seas tervelt 19% võrra. (Ibid.) (Tabel 2.)

Tabel 2. Võimalikud hirmud ettevõtte rajamisel Euroopa Liidus ja Eestis aastatel 2009 ja 2012, %

Vastuse variandid	Võimalikud hirmud ettevõtte rajamisel			
	Euroopa Liit		Eesti	
	2009 a.	2012 a.	2009 a.	2012 a.
Pankroti võimalus	49	43	35	44
Risk kaotada oma vara	37	37	37	33
Ebakindlus sissetuleku osas	40	33	42	30
Töökoha ebakindlus	20	19	26	7
Isikliku läbikukkumise oht	19	15	14	17
Vajadus pühendada liiga palju aega ja energiat ettevõttele	15	13	16	18

Allikas: (Entrepreneurship ... 2012)

79% Euroopa Liidus elavatest vastajatest usub, et äri alustamiseks vajaminevate finantsressursside leidmine on raske, ning 72% inimesi usub äri alustamiseks vajamineva administratiivse poolega tegelemine on liiga keeruline. Samuti mainitakse eurooplaste hulgas ära seda, et ettevõtte alustamiseks vaja mineva informatsiooni leidmine on raske. Sellele küsimusele vastasid erinevate rahvuste esindajad väga erinevalt. Näiteks 96% kreeklastest arvas, et raske on leida vajaliku finantsabi. Seevastu mainis seda varianti ainult 52% soomlasi. Samuti mainis 77% kreeklastest seda, et raske on leida ettevõtte alustamise kohta informatsiooni, samal ajal kui ainult 20% hollandlastest mainis seda varianti. (Entrepreneurship ... 2012)

2. UURINGU METOODIKA

Tallinna Tehnikaülikooli tudengite seas viidi läbi uuring teemal “Hinnangud karjäärivaliku, ettevõtluse, hariduse ja enese kohta”. Uuringus osalesid nii TTÜ üliõpilased, kui ka vahetustudengid välismaalt. Küsitlus viidi läbi ankeedi vormis, nii eesti (Lisa 1) kui ka inglise keeles (Lisa 2). Küsitlust viidi läbi 2014/2015 õppeaastal kaks korda, ehk enne ja pärast ettevõtluskursuse läbimist. Küsimused on koostatud 2012. aastal Eurobaromeetri poolt läbi viidud küsitluse eeskujul. Küsitluse ankeedis oli kaheksa küsimust, millest mõned jagunesid veel alaküsimusteks. Esimene küsimus käsitles tudengite karjäärialaseid eelistusi ning seejärel paluti põhjendada oma vastust. Teine küsimus küsis üliõpilastelt, kas ja kui palju on tudengid mõelnud oma ettevõtte asutamise peale. Kolmas küsimus palus tudengitel järjestada võimalikud hirmud, mis neil seoses ettevõtte alustamisega võivad tekkida. Neljandas küsimuses hindasid tudengid üheksat tegurit olulisuse järgi ettevõtte asutamisel skaalal “väga oluline” kuni “üldse mitte oluline.” Viies küsimus oli jagatud kaheks osaks. Esimeses osas hindasid tudengid viie palli skaalal enda isikuomadusi. Osas 5.2 oli antud seitse väidet, mida paluti hinnata samuti viie palli skaalal. Kuuendas küsimuses oli antud 13 väidet koolihariduse ja ettevõtluse kohta ning neid paluti hinnata samuti viie palli skaalal. Seitsmendas osas küsiti isiklike andmeid ning kaheksandas osas paluti üliõpilastel ära märkida andmed perekondliku tausta kohta.

Uuringus osales 363 tudengit vanuses 16-43 aastat. Kõige rohkem oli 19-22 aastaseid (54%). Uuringus osalenutest moodustasid mehed 37% ja naised vastavalt 63%. Rahvuse järgi jagades moodustasid eestlased kõige suurema rühma, neid osales uuringus 72%. Järgnesid venelased 16%. Ülejäänud 12% moodustasid tudengid teistest riikidest. Bakalaureuse tasemel õppijad moodustasid vastanutest 77%, magistritasemel 22% ning ülejäänud 1% vastanutest valis vastuse variandiks “Muu”. Uuringus osalejatest käis esimese küsitlusvooruga ajal tööl 42% kõigist vastanutest. Seevastu teise küsitluse ajal töötas 51% kõikidest vastanutest. Oma ettevõtet juhtisid esimese küsitluse ajal 7% vastanutest ning teise küsitluse ajal tõusis see 8%-ni. Perekondlikku tausta järgi jagunesid vastused nii, et uuringu alguses oli vastajate isadest 34% ja emadest 13% ettevõtjad.

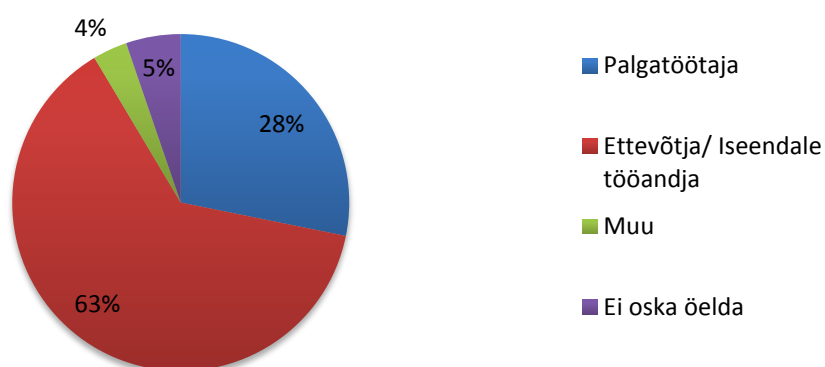

Uuringu analüüsis vaatles autor küsimusi: 1.1; 1.2; 1.3; 2; 3; 4; 6. Põhjalikumalt keskendustime küsimustele 1.2, 1.3 ja 3. Küsimus 1.2 ja 1.3 on seotud küsimusega 1.1, kus tudengitelt küsiti, et kui nad saaksid valida, kas nad eelistaksid olla palgatöötaja või ettevõtja. Küsimus 1.2 keskendus nende tudengite eelistustele, kes soovisid olla palgatöötajad ja küsimus 1.3 keskendus nende tudengite eelistustele, kes soovisid tulevikus ettevõtjateks saada. Kolmanda küsimuse eesmärgiks oli teada saada, millised on võimalikud hirmud ettevõtte rajamisel. Otsustasime keskenduda just nendele küsimustele seetõttu, et autori meelest annavad need kõige konkreetsema arusaama tudengite hinnangutest ja tuleviku eesmärkidest.

3. UURINGU TULEMUSED

Uuringu tulemuste peatükk käsitleb ülevaadet küsimustikule vastanute vastuste jagunemisest nii semestri alguses kui ka lõpus. Välja on toodud kõik arvulised andmed, joonised ja tabelid.

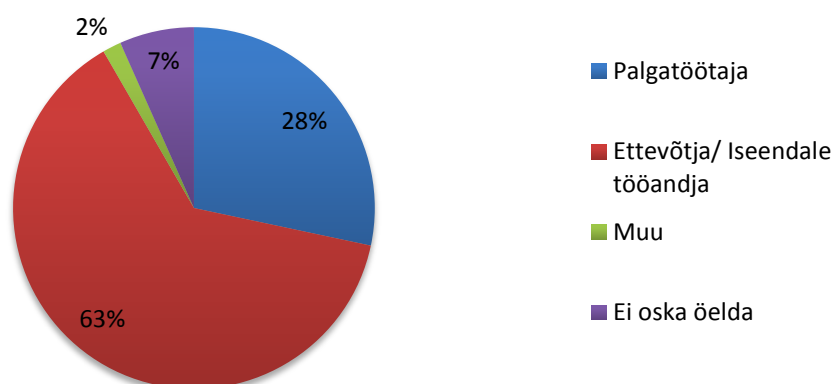
Esimesele küsimusele (“Kui saaksite valida, kas eelistaksite olla?”) jagunesid kõikide uuringus osalenute tudengite vastused semestri alguses nii, et 63% tudengitest soovib tulevikus olla ettevõtja või ise endale tööandja, 28% tudengitest soovib tulevikus olla palgatöötaja, 5% ei osanud vastata ning 4% vastasid “Muu”. (Joonis 1)

Joonis 1. Üliõpilaste karjäärieelistused semestri alguses, %

Allikas: Autori kogutud andmed

Semestri lõpus soovisid ettevõtjad olla samuti 63% vastanutest, aga kui semestri alguses soovisid ettevõtjad olla 229 tudengit, siis semestri lõpus kahanes see number 1 võrra ehk 228 peale. Sarnaselt semestri algusega soovisid 28% olla palgatöötajad. 7% üliõpilastest vastasid semestri lõpus, et nad ei tea kes nad tulevikus olla tahavad ning 2% vastas “Muu”. (Joonis 2)

Joonis 2. Üliõpilaste karjäärielistused semestri lõpus, %

Allikas: (Autori koostatud)

Nii nais- kui ka meessoost üliõpilaste seas osutus kõige populaarsemaks vastuse variandiks ettevõtja/iseendale tööandja. 57% naistest soovis nii semestri alguses kui ka lõpus ettevõtjaks saada. Meessoost üliõpilastest soovis semestri alguses saada ettevõtjaks 73% ja semestri lõpus 74% vastanutest. (Tabel 3)

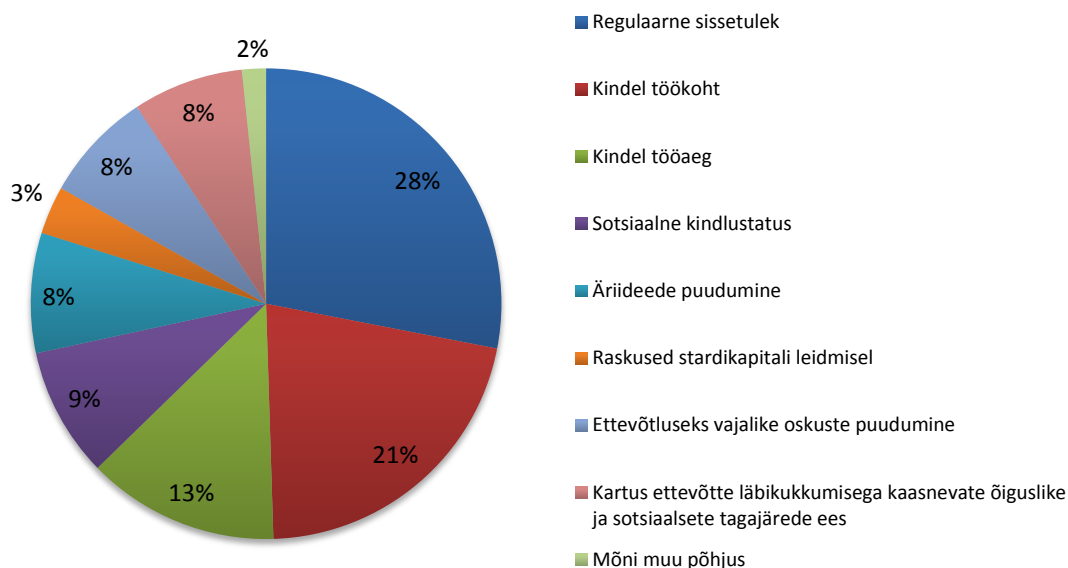
Tabel 3. Nais- ja meessoost üliõpilaste karjäärielistused semestri alguses ja lõpus, %

Vastuse variandid	Kui saaksite valida kas eelistaksite olla?			
	Naised		Mehed	
	semestri alguses	semestri lõpus	semestri alguses	semestri lõpus
Palgatöötaja	35	35	17	17
Ettevõtja/ Iseendale tööandja	57	57	73	74
Muu	3	0	5	4
Ei oska öelda	5	7	5	5

Allikas: (Autori koostatud)

Üliõpilastel, kes eelistasid olla palgatöötajad, paluti valida kolm põhjust, miks nad palgatööd eelistavad. Semestri alguses peavad tudengid kõige olulisemaks regulaarset sissetulekut (28%) ja kindlat töökohta (21%). Samuti on olulisel kohal ka kindel tööaeg, mis moodustas vastustest 13%. 9% vastustest pidas oluliseks sotsiaalset kindlustatust. 8% kordadest mainitakse äriidee puudumist, ettevõtluseks vajalike oskuste puudumist, ja kartust ettevõtte läbikukkumisega kaasnevate õiguslike ja sotsiaalsete tagajärgede ees. Kõige vähem

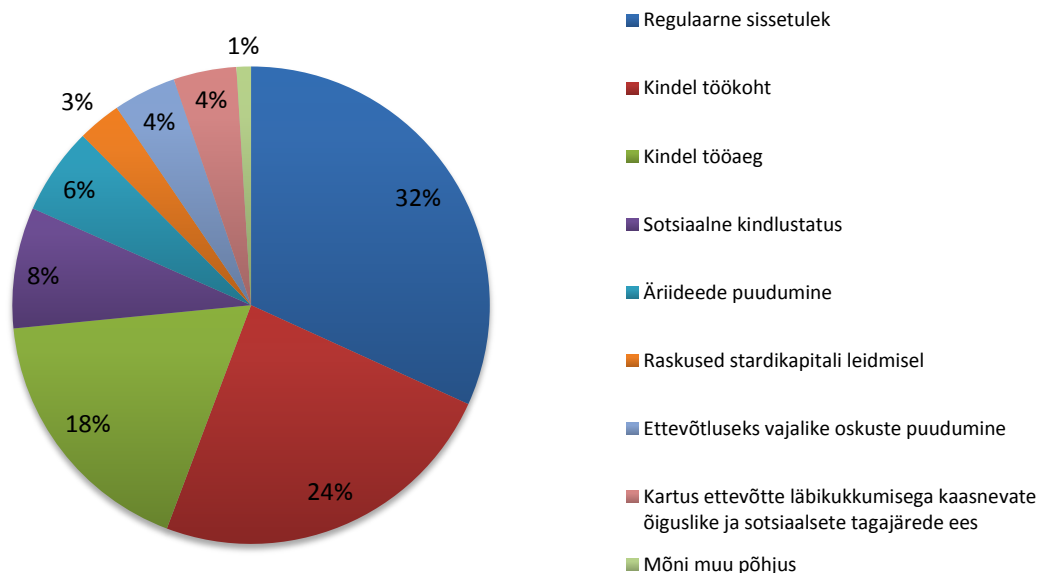
tuuakse välja raskusi stardikapitali leidmisel (3%) ning vastuse varianti “Mõni muu põhjus” (2%). (Joonis 3)

Joonis 3. Palgatöötaja karjääri eelistamise põhjused semestri alguses, %.

Allikas: (Autori koostatud)

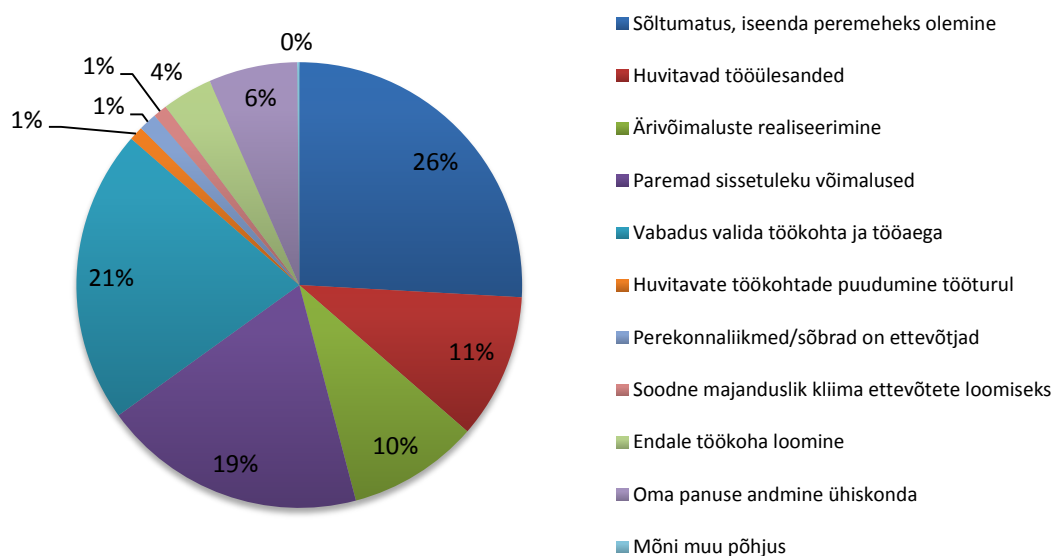
Semestri lõpus on kõige populaarsemad põhjused, miks tahetakse palgatöötajad olla, regulaarne sissetulek 32%, kindel töökoht 24% ja kindel tööaeg 18%. 8% vastajatest toob välja sotsiaalse kindlustatuse ja 6% äriideede puudumise. 4% mainitakse nii ettevõtluseks vajalike oskuste puudumist kui ka kartust ettevõtte läbikukkumisega kaasnevate õiguslike ja sotsiaalsete tagajärgede ees. 3% vastajatest mainib raskust stardikapitali leidmisel ning 1% valib vastuse varianti mõni muu põhjus. (Joonis 4)

Joonis 4. Palgatöötaja karjääri eelistamise põhjused semestri lõpus, %.

Andmed: (Autori koostatud)

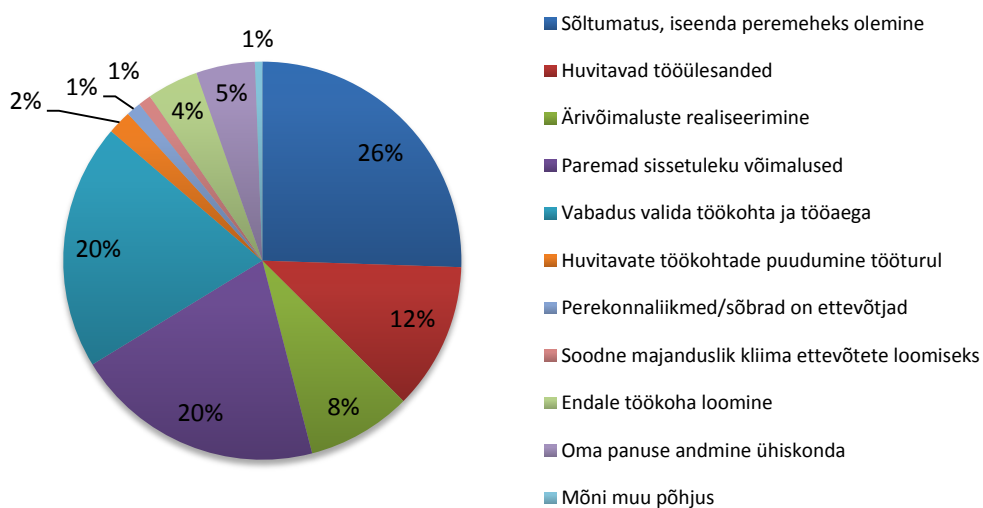
Üliõpilastel, kes eelistasid olla ettevõtjad, paluti valida kolm põhjust, miks nad soovivad tulevikus ettevõtjaks saada. Semestri alguses jagunesid tudengite vastused järgmiselt: “Sõltumatus, iseenda peremeheks olemine” 26%, “Huvitavad tööülesanded” 11%, “Ärivõimaluste realiseerimine” 10%, “Paremad sissetuleku võimalused” 19%, “Vabadus valida töökohta ja tööaega” 21%. Ülejäänud vastuse variandid jagunesid suhteliselt võrdselt. 6% tudengitest mainis oma panuse andmist ühiskonda ja 4% üliõpilastest tõi välja endale töökohta loomise. Kolme eelistust mainiti 1% juhtudest ja need põhjused olid huvitavate töökohtade puudumine, perekonna liikmed/ sõbrad on ettevõtjad, soodne majanduslik kliima ettevõtete loomiseks. (Joonis 5)

Joonis 5. Ettevõtja karjääri eelistamise põhjused semestri alguses, %.

Allikas: (Autori koostatud)

Semestri lõpus osutusid tudengite seas kõige populaarsemateks põhjusteks: “Sõltumatus, iseenda peremeheks olemine” 26%, “Paremad sissetuleku võimalused” 20%, “Vabadus valida töökohta ja tööaega” 20%, “Huvitavad tööülesanded” 12%, “Ärivoimaluste realiseerimine” 8%. 5% üliõpilastest mainis oma panuse andmist ühiskonda, 4% mainis endale töökohta loomist ja 2% huvitavate töökohtade puudumist tööturul. 1% juhtudest mainiti vastuse variante perekonnaliikmed/ sõbrad on ettevõtjad, soodne majanduslik kliima ettevõtete loomiseks ja mõni muu põhjus. (Joonis 6)

Joonis 6. Ettevõtja karjääri eelistamise põhjused semestri lõpus, %

Allikas: (Autori koostatud)

Teisele küsimusele (Kas ja kui palju olete mõelnud oma ettevõtte asutamise peale?) vastas 36% tudengitest jah, aga põgusalt, 29% tudengitest jah, korduvalt, 9% vastas ei mitte kunagi, 8% vastas, et on tulevikus otsustanud ettevõtjaks hakata. 6% vastanutest on üsna konkreetselt mõelnud ettevõtte asutamise peale. 4% üliõpilastel on konkreetne plaan, mida teha oma ettevõtte asutamiseks. 3% üliõpilastest on ettevõtet asutamas või on juba ettevõtjad. 1% tudengitest on juba mitu ettevõtet asutanud ja samuti 1% on kunagi olnud ettevõtja, aga praeguseks hetkeks on äritegevus lõppenud. Semestri lõpus 34% vastas “jah, põgusalt”, 31% “jah, korduvalt”, 9% “jah, üsna konkreetselt” ning 9% “jah, olen tulevikus otsustanud hakata ettevõtjaks”. 5% ei ole kunagi mõelnud ettevõtte asutamise peale, 4% on konkreetne plaan, mida teha ettevõtte asutamisel. 3% tudengitest, kas on hakanud ettevõtet asutama või on juba ettevõtjad. 1% üliõpilastest on mitu ettevõtet. 1% on kunagi ettevõtjad olnud, kuid praeguseks on äritegevus lõppenud. (Tabel 4)

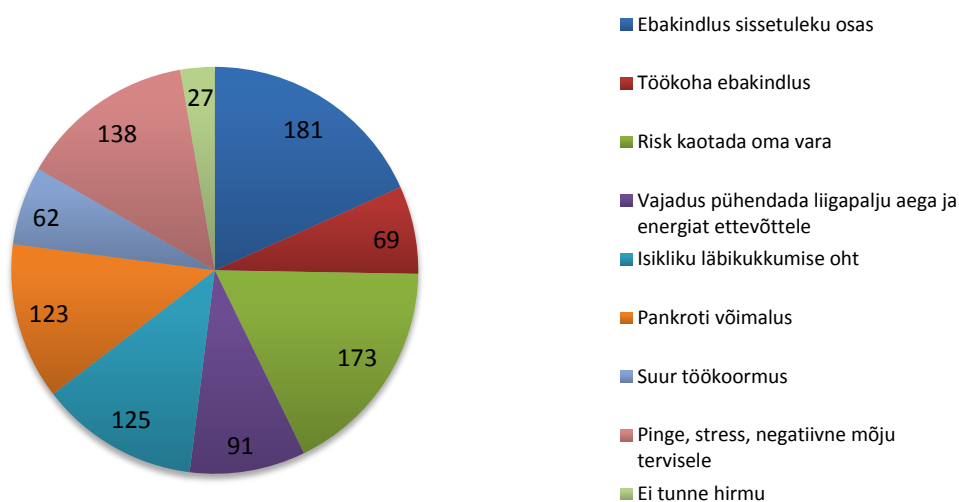
Tabel 4. Ettevõtte alustamise peale mõtlemine semestri lõpus, %

Vastuse variandid	Kas ja kui palju olete mõelnud oma ettevõtte asutamise peale?		
	semestri alguses	semestri lõpus	muutus
Ei, mitte kunagi	9	5	-4
Jah, põgusalt	36	34	-2
Jah, korduvalt	29	31	2
Jah, üsna konkreetselt	6	9	3
Jah, olen otsustanud hakata tulevikus ettevõtjaks	8	9	1
Jah, mul on konkreetne plaan, mida teha oma ettevõtte asutamiseks	4	4	0
Jah, olen juba hakanud ettevõtet asutama	3	3	0
Jah, olen juba ettevõtja	3	3	0
Jah, olen juba asutanud mitu ettevõtet ja tegutsen aktiivselt vähemalt ühes nendest	1	1	0
Olen kunagi olnud ettevõtja, aga äritegevus on praeguseks hetkeks lõppenud	1	1	0

Allikas: (Autori koostatud)

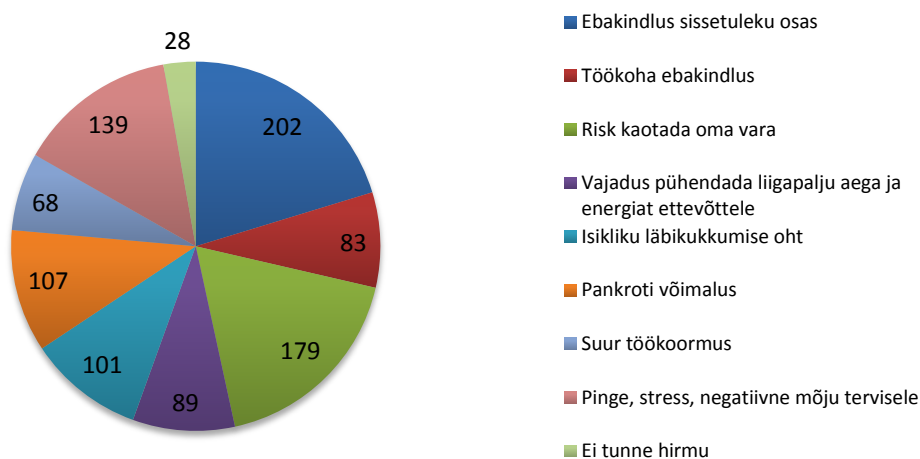
Üliõpilastel paluti valida kolm võimaliku hirmu, mis kaasnevad ettevõtte rajamisega. Kõige enam toodi semestri alguses hirmudest välja ebakindlust sissetuleku osas, mida mainiti

181 korda. Sellele järgnesid risk kaotada oma vara ja pinge, stress, negatiivne mõju tervisele. Kõige vähem valiti vastuse varianti ei tunne hirmu (27 korda). (Joonis 7)

Joonis 7. Üliõpilaste võimalikud hirmud ettevõtte rajamisel semestri alguses, mainimiste arv
Allikas: (Autori koostatud)

Semestri lõpus toodi kõige rohkem välja ebakindlust sissetuleku osas, mida mainiti 202 korda. Tudengid kartsid veel riski kaotada oma vara ning pinget, stressi, negatiivset mõju tervisele, mida mainiti vastavalt 179 ja 139 korda. Kõige vähem toodi välja hirmudest suurt töökoormust (68 korda) ning ei tunne hirmu (28 korda). (Joonis 8)

Joonis 8. Üliõpilaste võimalikud hirmud ettevõtte rajamisel semestri lõpus, mainimiste arv
Allikas: (Autori koostatud)

Nii nais- kui ka meessoost üliõpilaste hulgas osutusid semestri alguses ja lõpus kõige populaarsemateks vastuse variantideks ebakindlus sissetuleku osas ja risk kaotada oma vara. Neid vastuse variante mainiti 16%-21% kordadest. Kõige vähem valiti vastuse varianti “ei tunne hirmu”. (Tabel 5)

Tabel 5. Mees- ja naissoost üliõpilaste võimalikud hirmud ettevõtte rajamisel semestri alguses ja lõpus, %

Vastuse variandid	Võimalikud hirmud ettevõtte rajamisel			
	Naised		Mehed	
	semestri alguses	semestri lõpus	semestri alguses	semestri lõpus
Ebakindlus sissetuleku osas	18	20	18	21
Töökoha ebakindlus	7	9	7	8
Risk kaotada oma vara	18	19	17	16
Vajadus pühenduda liiga palju aega ja energiat ettevõttele	9	9	10	9
Isikliku läbikukkumise oht	13	10	12	11
Pankroti võimalus	14	12	10	9
Suur töökoormus	7	7	5	7
Pinge, stress, negatiivne mõju tervisele	14	14	14	14
Ei tunne hirmu	2	1	5	6

Allikas: (Autori koostatud)

Tudengitel paluti hinnata, kui olulised on järgmised tegurid ettevõtte alustamisel. Üliõpilastel paluti hinnata antud tegureid skaalal väga oluline, üsna oluline, pigem mitte oluline ja üldse mitte oluline. Vastuse variandile väga oluline omistas autor hinde 4, üsna oluline hinde 3, pigem mitte oluline hinde 2 ja üldse mitte oluline hinde 1.

Nii semestri alguses kui ka lõpus hindasid üliõpilased õiget äriideed kõige kõrgemalt keskmise hindegaga 3,75 ehk väga oluliseks. Sellele järgnes ettevõtlikkus ja pealehakkamine keskmise hindegaga 3,69 nii semestri alguses kui ka lõpus. Semestri alguses pidasid tudengid kõige vähem oluliseks ärialaseid teadmisi ja oskuseid. Semestri lõpus pidasid tudengid kõige vähem oluliseks kellegi eeskujul ettevõtjaks saamist. (Tabel 6)

Tabel 6. Üliõpilaste hinnangud antud tegurite olulisusele ettevõtte alustamisel, semestri alguses ja lõpus, keskmised hinded

Vastuse variandid	Kui olulised on antud tegurid ettevõtte alustamisel?	
	Semestri alguses	Semestri lõpus
Õige äriidee	3,75	3,75
Ettevõtjale sobivad isikuomadused	3,24	3,31
Ettevõtlikkus ja pealehakkamine	3,69	3,69
Vajaliku stardikapitali olemasolu	3,08	2,84
Kontaktid võimalike äripartneritega	3,18	3,15
Kellegi eeskuju ettevõtjaks saamisel	3,20	2,30
Ärialased teadmised ja oskused	2,27	3,16
Ärialased kogemused	2,77	2,70
Riskijulgus	3,43	3,61

Allikas (Autori koostatud)

Naiste hulgas oli nii semestri alguses kui ka lõpus kõige populaarsem õige äriidee. Meeste seas oli kõige populaarsem vastuse variant mõlema küsitluse ajal ettevõtlikus ja pealehakkamine. Semestri alguses oli nii meeste kui ka naiste seas kõige vähem populaarne vastuse variant ärialased teadmised ja oskused. Seevastu semestri lõpus hindasid nii mees- kui naissoo esindajad kellegi eeskuju tähtsust kõige vähem. (Tabel 7)

Tabel 7. Nais- ja meessoost üliõpilaste hinnangud antud tegurite olulisusele ettevõtte alustamisel semestri lõpus ja alguses, keskmised hinded

Vastuse variandid	Kui olulised on antud tegurid ettevõtte alustamisel?			
	Naised		Mehed	
	semestri alguses	semestri lõpus	semestri alguses	semestri lõpus
Õige äriidee	3,81	3,82	3,67	3,64
Ettevõtjale sobivad isikuomadused	3,28	3,36	3,16	3,21
Ettevõtlikkus ja pealehakkamine	3,68	3,67	3,69	3,71
Vajaliku stardikapitali olemasolu	3,19	2,95	2,89	2,66
Kontaktid võimalike äripartneritega	3,20	3,18	3,16	3,09
Kellegi eeskuju ettevõtjaks saamisel	3,29	2,32	3,04	2,27
Ärialased teadmised ja oskused	2,28	3,21	2,25	3,08
Äiralased kogemused	2,80	2,73	2,71	2,66
Riskijulgus	3,46	3,60	3,37	3,62

Allikas: (Autori koostatud)

Kuuendas küsimuses paluti üliõpilastel anda hinnanguid koolihariduse ja ettevõtluse kohta viie palli skaalal, kus 1 oli, et ei nõustu üldse ja 5 oli, et nõustun täiesti. Semestri alguses ja lõpus hindasid üliõpilased kõige kõrgema hinnanguga väidet, et ettevõtjad loovad uusi töökohti, mis sai semestri alguses keskmiseks hindeks 4,47 ja semestri lõpus 4,49. Samuti hinnati kõrgelt väidet ettevõtja olla on prestiižne, mis sai semestri alguses keskmiseks hindeks 3,59 ja semestri lõpuks 3,68. Kõige madalamalt hindasid üliõpilased väidet, et läbikukkumise riski olemasolu korral ei tohiks alustada ettevõtte rajamist. See väide sai semestri alguses keskmiseks hindeks 2,19 ja semestri lõpus 2,22. Samuti oli ebapopulaarne väide, et sotsiaalse võrdsuse huvides tuleks ettevõtjaid kõrgemalt maksustada, mis semestri alguses hindeks 2,31 ja semestri lõpus 2,27. (Tabel 8)

Tabel 8. Hinnangud koolihariduse ja ettevõtluse kohta, semestri alguses ja lõpus, keskmine hinne

Vastusevariandid	Keskmine hinne	
	semestri alguses	semestri lõpus
Saadud kooliharidus on arendanud mu algatusvõimet ja ettevõtjalikku hoiakut	3,38	3,54
Saadud kooliharidus on aidanud mul paremini mõista ettevõtjate rolli ühiskonnas	3,44	3,67
Saadud kooliharidus on mul tekitanud huvi ettevõtjaks saamise vastu.	3,16	3,32
Saadud kooliharidus on andnud mulle oskused, mis võimaldaksid mul ettevõtet juhtida	2,89	3,21
Ettevõtjad loovad uusi tooteid ja teenuseid, millest saavad kasu kõik ühiskonna liikmed	3,44	3,73
Ettevõtjad loovad uusi töökohti	4,47	4,49
Ettevõtjad kasutavad teiste inimeste oskusi ja tööjõudu ära enda huvides	3,42	3,39
Ettevõtjad mõtlevad vaid enda rahakotile	2,54	2,57
Läbikukkumise riski olemasolu korral ei tohiks alustada ettevõtte rajamist	2,19	2,22
Ettevõtjate seas on palju sulisid ja ebaausaid inimesi	3,05	2,92
Ausalt tegutsedes on raske olla edukas ettevõtja	2,40	2,34
Sotsiaalse õigluse huvides tuleks ettevõtjaid kõrgemalt maksustada	2,31	2,27
Ettevõtja olla on prestiižne	3,59	3,68

Allikas: (Autori koostatud)

4. ANALÜÜS

Käesoleva bakalaureuse eesmärk on analüüsida tudengite hoiakuid ettevõtlusesse enne ja pärast ettevõtlusaine läbimist. Töö alguses püstitas autor kaks uurimisküsimust: “Millised tegurid mõjutavad üliõpilaste karjäärivalikut, soovi saada ettevõtjaks või palgatöötajaks?” ja “Kuidas ettevõtluskursuse läbimine mõjutab üliõpilaste karjäärivalikut ja ettevõtlusalaseid hoiakuid?” Selle peatüki eesmärk on analüüsi käigus leida vastus nendele küsimustele.

Autori jaoks ei olnud üllatav, et enamus vastanutest soovis tulevikus ettevõtjaks saada. Nii semestri alguses kui ka lõpus eelistas ettevõtja karjääri 63% vastanutest. Võrreldes Eurobaromeetri uuringuga on vahe päris suur, sest Eurobaromeetri uuringus osalejatest soovis 58% Euroopa Liidus elavatest inimestest olla palgatöötajad, Eestlastest soovis 54% saada palgatöötajateks ja 35% ettevõtjateks. See võib olla tingitud ka sellest, et Tallinna Tehnikaülikoolis läbiviidud uuringus osalejad olid kõik üliõpilased, samal ajal kui Eurobaromeetri uuringus osalejad olid igast vanuse- ja haridusklassist. Üliõpilased on tihti ambitsioonikad noored inimesed, kellel on terve elu veel ees ja nende vastused on võibolla optimistlikumad kui vanemate ja kogenumate inimeste omad.

Meessoost ja naissoost tudengite vastustes esimesele küsimusele saab välja tuua märgatava erinevuse. Naissoost tudengite seas on ettevõtlus vähem populaarne kui meessoost tudengite seas. Semestri alguses ja lõpus vastas 57% naistest, et soovivad tulevikus ettevõtjateks saada. Seevastu soovis meestest ettevõtjaks saada semestri alguses 73% ja semestri lõpus 74%. Sama tuli välja ka Eurobaromeetri uuringust, kus palgatöötajaks soovis olla 63% meestest ja 53% naistest. Seevastu 42% meestest ja 33% naistest soovis olla ettevõtja. Samas ei ole see üllatav, sest üldiselt naised väärtustavad enam stabiilsust ja turvatunnet, samas kui mehed on riskialtimad.

Üliõpilased, kes eelistasid olla palgatöötajad, põhjendasid oma vastust sarnaselt nii semestri alguses, kui ka lõpus. Kõige populaarsemad vastused olid: regulaarne sissetulek, kindel töökoht ja kindel tööaeg. Küll aga on semestri algusega võrreldes suurenenud nende vastuste osakaalud. Võib öelda, et peale ettevõtlusega seotud kursuse läbimist tunduvad vastanutele ettevõtlusega seotud põhjused ebaolulisematena kui enne. Otseselt ettevõtlusega

seotud põhjusteks liigitas autor äriideede puudumise, raskused stardikapitali leidmisel, ettevõtluseks vajalike oskuste puudumise ja kartuse ettevõtte läbikukkumisega kaasnevate õiguslike ja sotsiaalsete tagajärgede ees. Neljast ettevõtlusega seotud vastusevariandist on kõigi nelja puhul näha osatähtsuse langust. Autori arvates näitab see seda, et semestri jooksul saadud teadmised on muutnud üliõpilasi teadlikumaks ning teadlikkus on omakorda mõjutanud tudengite hoiakuid.

Üliõpilased, kes eelistasid olla ettevõtjad, põhjendasid oma vastust sarnaselt nii semestri alguses kui ka lõpus. Kõige populaarsemaks vastuseks, nii esimese kui ka teise küsitluse põhjal osutus ise enda peremeheks olemine. Semestri alguses peeti oluliselt vabadust valida töökohta ja tööaega oluliselt teiseks ning kolmandaks hinnati paremaid sissetuleku võimalusi. Küll aga vahetusid semestri lõpus vastuste järjekord ning paremaid sissetuleku võimalusi peeti olulisemaks kui vabadust valida tööaega ja -kohta. Võimalik, et kursuse mõjul mõisteti, et sageli kaasneb ettevõtte asutamisega algusaastatel suur koormus. Ülejäänud vastusevariandid jäid mõlema küsitluse tulemuste põhjal samadele kohtadele, kuid vastuste osakaalud muutusid mõnevõrra. Siinkohal oleks mõistlik meenutada teoreetilise käsitluse osas välja toodud N. M. Carteri kuut peamist põhjuste kategooriat, miks inimesed oma äri alustavad ning ettevõtjateks hakkavad. Carter on välja toonud üheks kõige olulisemaks põhjuseks, miks ettevõtja karjääri alustatakse, just iseseisvuse. Nagu ka meie uuring näitab, siis ise enda peremeheks olemine ehk iseseisvus on väga oluline motivaator ettevõtjakarjääri alustamisel.

Vastustes teisele küsimusele suurenesid pärast ettevõtlusega seotud aine läbimist nende vastusevariantide osakaalud, mis on pisut tõsisemalt seotud ettevõtlusega tegelema hakkamisega. Samuti on näha, et üliõpilaste arv, kes polnud kunagi ettevõtluse peale mõelnud vähenes peaaegu poole võrra ehk 33%-lt 17% peale. Teine kõige suurem muutus toimus nende üliõpilaste osas, kes valisid vastusevariandi "Jah, üsna konkreetselt", kus võrreldes esimese küsitluse tulemustega toimus teise küsitluse osas 3%-ne tõus 6%-lt 9% peale.

Kolmandas küsimuses paluti üliõpilastel valida kolm võimaliku hirmu, mis kaasnevad ettevõtte rajamisega. Selle küsimuse puhul ei ole semestri käigus tudengite hoiakud eriti muutunud. Nii semestri alguses kui ka lõpus on kõige populaarsemad vastused ebakindlus sissetuleku osas ja risk kaotada oma vara. Kõige vähem tuuakse välja töökooha ebakindlust ja suurt töökoormust. Selle küsimuse puhul jagunesid ka naiste ja meeste vastused suhteliselt sarnaselt. Mehed valivad autori jaoks vähe üllatuslikult sagedamini vastusevariandi ei tunne

hirmu ettevõtte rajamise pärast. Naised tõid rohkem välja pankroti võimalust. Eurobarometeri uuringus tõid vastajad hirmude koha pealt just enim esile ohtu pankrotti minna. Pankrotile järgnes hirmudest ebaregulaarne sissetulek, mida mainis kolmandik kõigist vastajatest antud uuringus. Ka eestlaste seas mainiti kõige rohkem just pankrotti minekut. 2012. aastal mainis 44% eestlastest pankroti minemise võimalust suurima hirmuna. Ebakindlus sissetuleku osas oli Tallinna Tehnikaülikoolis läbiviidud uuringus samuti üks kõige populaarsemaid vastuseid.

Neljanda küsimuse puhul paluti tudengitel hinnata ette antud tegurite olulisust ettevõtte alustamisel skaalal väga oluline, üsna oluline, pigem mitte oluline ja üldse mitte oluline. Antud küsimuse puhul pidasid tudengid kõige olulisemaks teguriks õiget äriideed, mis sai keskmiseks hindeks maksimaalsest neljast 3,75 ja seda nii semestri alguses kui ka lõpus. Äriidee olulisus tuleb välja ka Eurobarometeri uuringust, kus 87% Euroopa Liidu elanikest peab äriideed kõige olulisemaks põhjuseks miks äri alustada. Eurobarometeri andmetel peavad ka eestlased kõige olulisemaks teguriks oma äri alustamisel õiget äriideed, mida mainitakse 89% juhtudest. Samas meeste seas ei olnud kõige populaarsem äriidee, vaid populaarsemaks osutus ettevõtlikus ja pealehakkamine. Enne ettevõtluse kursuse läbimist peeti kõige vähem olulisemaks teguriks ärialaseid teadmisi ja oskuseid, mis sai keskmiseks hindeks 2,27. Seevastu teise uuringu ajal tõusis teadmiste keskmine hinne 3,16ni. See oli autori jaoks väga huvitav ning see näitab, et ettevõtluskursusel on olnud positiivne mõju ettevõtlusalaste teadmiste hindamise mõttes. Kellegi eeskujuteguriks saamisest sai semestri alguses keskmiseks hindeks 3,20 ja semestri lõpuks kukkus hinne 2,30 peale, mis oli küllaltki üllatav. Autori arvates näitab see taaskord seda, et pärast kursuse läbimist panustavad tudengid pigem omandatud teadmistele kui eeskujudele, mis on positiivne nähtus. Autor usub, et tudengid said semestri lõpus aru sellest, et ainult eeskujust ei piisa ning teadmised on olulisemad kui eeskuju. Samuti langes ka stardikapitali olemasolu tähtsusele antud hinnang 3,08-lt semestri alguses 2,84 peale semestri lõpus. See võib autori arvates näidata seda, et üliõpilastele tutvustati erinevaid võimalusi kuidas on võimalik ettevõtte alustamiseks vaja mineva raha saada. Üliõpilastele seletati, et hea idee ja meeskonna puhul leitakse ka finantseerimisallikaid.

Kuuendale küsimusele “Hinnangud koolihariduse ja ettevõtluse kohta: kas nõustute järgnevate väidetega?” tuli anda hinnanguid väidetele skaalal ühest viieni, kus üks oli “ei nõustu üldse” ja viis oli “nõustun täiesti“. Kõige populaarsemaks väiteks osutus vähe üllatuslikult nii semestri alguses kui ka lõpus, et ettevõtjad loovad uusi töökohti, mis sai

semestri alguses 4,47 ja 4,49 semestri lõpus. Kõige vähem populaarseks osutus väide, et läbikukkumise riski olemasolu korral ei tohiks alustada ettevõtete rajamist, mis sai enne ettevõtluse kursuse läbimist 2,19 ja 2,22 pärast kursuse sooritamist. Üldiselt kasvasid kõikide väidete keskmised hinded võrreldes semestri lõpuga ning kõikumised olid suhteliselt marginaalsed.

Esimeseks uurimisküsimus käesolevas bakalaureusetöös oli “Millised tegurid mõjutavad üliõpilaste karjäärivalikut, soovi saada ettevõtjaks või palgatöötajaks?” Üliõpilaste karjäärivalikut mõjutavad väga mitmed tegurid. Üliõpilased, kes soovisid saada palgatöötajateks, põhjendasid seda valikut stabiilsusega. Läbiviidud uuringus osutasid palgatöötajate jaoks kõige olulisemateks karjäärivaliku teguriteks regulaarne ja kindel sissetulek ning kindel tööaeg. Seevastu üliõpilased, kes soovisid tulevikus olla ettevõtjad, hindasid sõltumatust ehk iseseisvust, paremaid rahalisi võimalusi, mida ettevõtlus võib pakkuda, ning vabadust valida tööaega ja töökohta. Küll aga tõid tudengid ettevõtlusega seotud hirmude koha pealt enim välja ebakindlust sissetuleku osas, riski kaotada vara ning pinget ja stressi, mis ettevõtlusega võib kaasa tulla. Autori arvates on uuringust saadud tulemused küllaltki ootuspärased. Kõik eelpool mainitud teguritest on suhteliselt väheüllatavad.

Teine uurimisküsimus antud töös oli “Kuidas ettevõtluskursuse läbimine mõjutab üliõpilaste karjäärivalikut ja ettevõtlusalaseid hoiakuid?” Võib öelda, et ettevõtlusekursuse läbimine väga suurt mõju üliõpilastele ei avaldanud. Enamik vastuseid, mis anti kursuse alguses ja lõpus on kas samad või väga sarnased. Näiteks oli nii semestri alguses kui ka lõpus nende üliõpilaste osakaal, kes soovivad ettevõtjateks saada 63% ning 28% soovis tulevikus olla palgatöötajad. Samas ei saa öelda, et antud aine ei mõjutanud üliõpilaste karjäärivaliku ja ettevõtlusalaseid hoiakuid üldse. Näiteks võib tuua küsimused 1.3 ja 4. Küsimuses 1.3 peeti enne kursuse läbimist vabadust valida tööaega ja -kohta olulisemaks kui paremaid sissetuleku võimalusi. Kursuse lõpus muutusid osakaalud ning paremaid sissetuleku võimalusi peeti olulisemaks, kui vabadust valida tööaega ja -kohta. See võib tulla sellest, et sageli kaasneb ettevõtte asutamisega suur koormus, kursuse ajal sai see tudengitele paremini selgeks ning muudeti veidi hoiakut selle suhtes. Samuti muutus kursuse jooksul ka üliõpilaste hinnang ärialaste teadmiste ja oskuste kohta. Kursuse alguses oli selle vastusevariandi keskmine hinnang kõige madalam ning kursuse lõpus peeti seda palju olulisemaks. Kursuse jooksul vähenes märgatavalt üliõpilaste hinnang eeskujude olulisusele ettevõtjaks saamisel. See võib

näidata seda, et tudengid hindavad pärast kursuse läbimist omandatud teadmisi kõrgemalt ning saavad aru, et eeskuju on vähem tähtis kui isiklikud teadmised. Lisaks sellele langes ka stardikapitali olemasolu tähtsuse hinnang semestri jooksul. See võib samuti tulla sellest, et semestri jooksul omandatud uued teadmised on muutnud tudengite hoiakuid ning arusaama. Semestri jooksul õpiti rohkem hindama head ideed ja meeskonda.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli analüüsida tudengite hoiakuid ettevõtluse suhtes enne ja pärast ettevõtluse aine läbimist. Töös püstitati kaks uurimisküsimust: “Millised tegurid mõjutavad üliõpilaste karjääri valikut, soovi saada ettevõtjaks või palgatöötajaks?” ja “Kuidas ettevõtluskursuse läbimine mõjutab üliõpilaste karjäärivalikut ja ettevõtlusalaseid hoiakuid?” Uurimisküsimustele vastuse leidmiseks kasutas autor Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilaste seas läbiviidud kvantitatiivset uuringut. Bakalaureusetöös formuleeris autor järeldused tuginedes teoreetilise käsitluse ning kvantitatiivse uuringu tulemustele.

Teoreetilises käsitluses vaadeldi inimeste karjääri eelistusi, regulatoorse sobivuse teooriat, regulatoorse fookuse teooriat ning Eurobaromeetri uuringut. Ettevõtja karjäärivaliku teevad inimesed erinevatel põhjustel. Tihti on selle põhjus soov olla iseseisv, olla majanduslikult heal järjel ning ambitsioone realiseerida. Samas teiste jaoks võib ettevõtja karjäär näidata hoopis sotsiaalset staatust. Neid põhjuseid on väga erinevaid.

Karjääri valikut tehes on väga oluline regulatoorne sobivus, sest kui inimesel tekib seotus mingi eesmärgi ja eesmärgini jõudmise vahel, siis tekib inimesel hea tunne eesmärgi saavutamise suhtes ja innustab inimesi rohkem eesmärgile pühendumale. Regulatoorse fookuse teooria käsitleb seost inimese otsuste tajumist ja otsuste tegemist. Regulatoorse fookuse teooria jaguneb kaheks: vältimine ja stimuleerimine. Inimesed, kes samastuvad vältimise fookusega otsivad tihti turvatunnet ning selleni jõutakse lähtudes reeglitest ja juhtnööridest. Seevastu stimuleerimise fookus on rohkem suunatud saavutustele ja edutamisele. Stimuleerimise fookusega inimesed võtavad rohkem riske. Stimuleerimise fookus on omasem ettevõtjatele kui vältimise fookus.

Eurobaromeeter viis aastal 2012 läbi uuringu “Entrepreneurship in EU and Beyond”. Uuringus osales üle 42 000 inimese. Uuringus osalesid inimesed kõigist Euroopa Liidu riikidest ning 13 Euroopa Liidust väljas pool asuvast riigist. Antud uuringut kasutati töös paralleelide toomiseks antud töö kvantitatiivse osaga.

Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilaste seas viidi 2014/2015 õppeaastal läbi küsitlus “Hinnangud karjäärivaliku, ettevõtluse, hariduse ja enese kohta”. Küsimused on koostatud

2012. aastal Eurobarometri poolt läbiviidud samalaadse küsitluse eeskujul. Uuringut viidi läbi kaks korda- enne ja pärast ettevõtluskursuse läbimist. Küsitlus viidi läbi ankeedi vormis ning ankeedil oli kaheksa küsimust, millest osad jagunesid veel alaküsimusteks.

Uuringus osales 363 tudengit vanuses 16-43. Uuring viidi läbi nii eesti kui ka inglise keeles. Eestlased moodustasid uuringus osalenud inimestest 72%, 16% oli venelasi ning ülejäänud 12% üliõpilastest olid teiste riikide kodanikud. Uuringus osalenutest moodustasid mehed 37% ja naised vastavalt 63%. Bakalaureusetasemel õppijad moodustasid vastanutest 77%, magistritasemel 22% ning ülejäänud 1% vastanutest valis vastuse variandiks "Muu". Autor teostas MS Excelis andmetöötluse ning saadud andmetest koostas kõik vajalikud tabelid ja joonised, kust sai tulemused ning mille põhjal formuleeris järeldused.

Esimeseks uurimisküsimuseks oli "Millised tegurid mõjutavad üliõpilaste karjääri valikut, soovi saada ettevõtjaks või palgatöötajaks?" Üliõpilased, kes soovisid saada palgatöötajateks, tähtsustasid kindlust ja rutiini. Seevastu üliõpilased, kes eelistasid ettevõtja karjääri, hindasid sõltumatust ja iseseisvust. Need järeldused on autori arvates igati loogilised ning ei sisalda mitte midagi uut või üllatavat.

Teiseks uurimisküsimuseks oli "Kuidas ettevõtluskursuse läbimine mõjutab üliõpilaste karjäärivalikut ja ettevõtlusalaseid hoiakuid". Võib öelda, et väga suuri muutusi üliõpilaste hoiakutes täheldada ei saa, sest suur osa vastustest on sarnased nii enne kursuse läbimist, kui ka pärast seda. Samas võib öelda, et ettevõtluskursus on mingeid üliõpilaste hoiakuid siiski muutnud. Näiteks võib tuua suhtumise ärialastesse teadmistesse ja oskustesse, mida hinnati kursuse lõpus märgatavalt kõrgemalt, kui enne kursuse läbimist. See näitab, et ettevõtluskursusel oli siiski tudengite ettevõtlusalaste hoiakute suhtes mõju.

SUMMARY

STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS ENTREPRENEURSHIP BEFORE AND AFTER COMPLETING THE ENTREPRENEURSHIP COURSE

Jan Jürgen Lõokene

In today's society there are typically two possible ways to earn a living. These choices are being someone's employee or being the employer. The choice is not always easy especially for college students who have their whole lives ahead of them.

The aim for this bachelor's thesis is to find out what are students' attitudes towards entrepreneurship before and after completing the entrepreneurship course in Tallinn University of Technology. There are two research questions in this thesis: "Which factors affect students' career choice and desire to become an entrepreneur or an employee?" and "How does completing the entrepreneurship course affect students career choice and attitudes towards entrepreneurship?"

To find this out the author of this thesis laid out a theoretical background. The author focused on career choice, regulatory fit theory, regulatory focus theory and a survey, that was carried out in the European Union by Eurobarometer.

The author also analyzed a survey, that was carried out before and after the entrepreneurship course during the 2014/2015 school year. 363 students participated in the survey and the survey was carried out in Estonian and English.

For the first research question, that was "Which factors affect students' career choice and desire to become an entrepreneur or an employee?" data analyses revealed the students, who wanted to become employees, felt that safety and comfort were very important in their choice. For the students who chose entrepreneurship as their career the most important thing was to be independent.

The second research question was "How does completing the entrepreneurship course affect students career choice and attitudes towards entrepreneurship?" The data showed that

the entrepreneurship course didn't affect students' career choice a lot. Both times the survey was carried out, the data showed same numbers- 28% want to be an employee and 63% want to be an employer. On the other hand the data showed that some of the students' attitudes were affected. For example the value of entrepreneurial knowledge, that was valued a lot less in the beginning of the course, than after completing the course. This shows that the course did have some influence on the students' attitudes but it was minor and the majority of the attitudes remained the same.

VIIDATUD ALLIKAD

- Alvarez, S. A., Busenitz, L. W., (2001), The entrepreneurship of resource-based theory
<http://jom.sagepub.com/content/27/6/755.full.pdf+html> (10.05.2016)
- Avnet, T., Higgins, E. T., (2002), Locomotion, assessment, and regulatory fit: Value transfer from 'how' to 'what'
<http://www.columbia.edu/cu/psychology/higgins/papers/avnethiggins2003.pdf>
(05.05.2016)
- Balciunaitiene, A., Barvydiene, V., ja Petkeviciute, N., (2013), Career Development in Cross Cultural Environment
<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=91a141e4-b992-4620-81bc-70224071c260%40sessionmgr4001&vid=5&hid=4207> (05.05.2016)
- Brockner, J., Higgins E. T., Low, M. B., (2004), Regulatory focus theory and the entrepreneurial process
https://www0.gsb.columbia.edu/mygsb/faculty/research/pubfiles/403/BrocknerHiggins_RegFocusTheory.pdf (11.05.2016)
- Burton, M. D., Sørensen, J. B., Dobrev S. D., (2016), A Careers Perspective on Entrepreneurship
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/etap.12230/full#etap12230-bib-0049>
(04.05.2016)
- Carter, N. M., Gartner, W. B., Shaver, K. G., Gatewood, E. J., (2003), The career reasons of nascent entrepreneurs
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883902602000782> (04.05.2016)
- Cesario, J., Higgins, E. T., Scholer, A. A., (2008), Regulatory Fit and Persuasion: Basic Principles and Remaining Questions
<http://www.columbia.edu/cu/psychology/higgins/papers/CesarioHigginsScholer2008.pdf> (14.05.2016)
- Entrepreneurship in the EU and Beyond, Flash Eurobarometer 354, (2012),
http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_354_en.pdf (12.05.2016)
- Grant, H., Higgins, E. T., (2003), Optimism, Promotion Pride, and Prevention Pride as Predictors of Quality of Life
<http://psp.sagepub.com/content/29/12/1521.long> (10.05.2016)
- Higgins, E. T., Cesario, J., Hagiwara, N., Spiegel, S., ja Pittman, T., (2010), Increasing or

- Decreasing Interest in Activities: The Role of Regulatory Fit
https://msu.edu/~cesario/publications/higgins_etal_2010_JPSP_intrinsic_interest_fit.pdf (12.06.2016)
- Higgins, E. T., (2000), Making a Good Decision: Value From Fit.
<http://www.columbia.edu/cu/psychology/higgins/papers/HIGGINS-AM%20PSYCH2000-MAK%20GD%20DEC.pdf> (05.05.2016)
- Higgins, E. T., (2001), Achievement orientations from subjective histories of success: promotion pride versus prevention pride
<http://www.columbia.edu/cu/psychology/higgins/papers/higgins+%202001%20focus%20pride.pdf> (06.06.2016)
- Higgins, E. T., (2005) Value from Regulatory Fit
<http://www.columbia.edu/cu/psychology/higgins/papers/higgins2005currentdirections.pdf> (05.05.2016)
- Lee, A. Y., Aaker, J. L., (2003), Bringing the Frame Into Focus: The Influence of Regulatory Fit on Processing Fluency and Persuasion
<https://www.gsb.stanford.edu/sites/default/files/documents/Frame%20into%20Focus%202003.pdf> (14.05.2016)
- McMullen, J. S., Shepherd, D. A., (2002), Regulatory Focus and Entrepreneurial Intention: Action Bias in the Recognition and Evaluation of Opportunities
https://fusionmx.babson.edu/entrep/fer/Babson2002/II/II_P3/II_P3.htm (12.05. 2016)
- Politis, D., Gabrielsson, J., (2006), Entrepreneurial Decision Making: Examining Preferences for Causal and Effectual Reasoning in the New Venture Creation Process
https://www.researchgate.net/publication/5093372_Entrepreneurial_Decision_Making_Examining_Preferences_for_Causal_and_Effectual_Reasoning_in_the_New_Venture_Creation_Process (05.05.2016)
- Shane, S., Locke, E. A., Collins, C. J., (2003), Entrepreneurial Motivation
<http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1840&context=articles> (4.05.2016)
- Simmons, S. A., (2012), Business Exits and Reentry: Demand and Supply Explanations of Entrepreneur Career Choices
http://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=eee_etd
 (12.05.2016)
- Zeidner, M., Boekaerts, M., Pintrich, P. R., 2000, Self-Regulation: Directions and Challenges for Future Research
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780121098902500524>
 (04.05.2016)
- Tomski, P., (2014) Entrepreneurship As a Career Choice. The Empirical Perspective.

<https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-dc4ec5bb-2483-44f8-9226-3ece1777bfe5> (05.05.2016)

Vancouver, J. B., Day, D. V., (2005), Industrial and Organisation Research on Self-Regulation: From Construnts to Applications

<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=19fa56b4-36b2-492e-a10e-2ddf23f9965f%40sessionmgr106&hid=115> (04.05.2016)

LISAD

Lisa 1. Eestikeelne ankeetküsitluse vorm

HINNANGUD KARJÄÄRIVALIKU, ETTEVÕTLUSE, HARIDUSE JA ENESE KOHTA

1. Karjäärialased eelistused

1.1. Kui saaksite valida, kas eelistaksite olla:

	Palgatöötaja ...	
2.	Ettevõtja/ iseendale tööandja	
3.	Muu (täpsustada)	
4.	Ei oska öelda	

1.2. Kui valisite esimese küsimuse vastusevariandi nr. 1, st eelistate olla palgatöötaja, siis palun nummerdage 3 põhjust tähtsuse järjekorras.

1. Regulaarne sissetulek	
2. Kindel töökoht	
3. Kindel tööaeg	
4. Sotsiaalne kindlustatus	
5. Äriideede puudumine	
6. Raskused stardikapitali leidmisel	
7. Ettevõtluseks vajalike oskuste puudumine	
8. Kartus ettevõtte läbikukkumisega kaasnevate õiguslike ja sotsiaalsete tagajärgede ees	
9. Mõni muu põhjus (kirjutage):	

1.3. Kui valisite esimese küsimuse vastusevariandi nr. 2, st eelistate olla ettevõtja, siis palun nummerdage 3 põhjust tähtsuse järjekorras.

Lisa 1. Järg

1. Sõltumatus, iseenda peremeheks olemine	
2. Huvitavad tööülesanded	
2. Ärivõimaluste realiseerimine	
3. Paremad sissetuleku võimalused	
4. Vabadus valida töökohta ja tööaega	
5. Huvitavate töökohtade puudumine tööturul	
6. Perekonnaliikmed/sõbrad on ettevõtjad	
7. Soodne majanduslik kliima ettevõtte loomiseks	
8. Endale töökoha loomine	
9. Oma panuse andmine ühiskonda	
10. Mõni muu põhjus (kirjutage):	

2. Kas ja kui palju olete mõelnud oma ettevõtte asutamise peale?

1.	Ei, mitte kunagi	
2.	Jah, põgusalt	
3.	Jah, korduvalt	
4.	Jah, üsna konkreetselt	
5.	Jah, olen otsustanud hakata tulevikus ettevõtjaks	
6.	Jah, mul on konkreetne plaan, mida teha oma ettevõtte asutamiseks	
7.	Jah, olen juba hakanud ettevõtet asutama	
8.	Jah, olen juba ettevõtja	
9.	Jah, olen juba asutanud mitu ettevõtet ja tegutsen aktiivselt vähemalt ühes nendest	
10.	Olen kunagi olnud ettevõtja, aga äritegevus on praeguseks hetkeks lõppenud	

Lisa 1. Järg

3. Võimalikud hirmud ettevõtte rajamisel? Märkige kuni kolm Teie jaoks kõige suuremat/olulisemat hirmu tähtsuse järjekorras.

1. Ebakindlus sissetuleku osas	
2. Töökoha ebakindlus	
3. Risk kaotada oma vara	
4. Vajadus pühenduda liiga palju aega ja energiat ettevõttele	
5. Isikliku läbikukkumise oht	
6. Pankroti võimalus	
7. Suur töökoormus	
8. Pinge, stress, negatiivne mõju tervisele	
9. Ei tunne hirmu	

4. Kui olulised on järgnevad tegurid ettevõtte alustamisel?

	Väga oluline	Üsna oluline	Pigem mitte oluline	Üldse mitte oluline
1. Õige äriidee				
2. Ettevõtjale sobivad isikuomadused				
3. Ettevõtlikkus ja pealehakkamine				
4. Vajaliku stardikapitali olemasolu				
5. Kontaktid võimalike äripartneritega				
6. Kellegi eeskuju ettevõtjaks saamisel				
7. Ärialased teadmised ja oskused				
8. Ärialased kogemused				
9. Riskijulgus				

Lisa 1. Järg

5. Enesehinnang

5. 1. Hinnake enda erinevaid omadusi 5-pallisel skaalal.

1- ei nõustu üldse 2- pigem ei nõustu 3- raske öelda 4- pigem nõustun 5– nõustun täiesti

1. Ma argumenteerin veenvalt ja olen hea suhtleja	1	2	3	4	5
2. Viin alustatu lõpule ka juhul kui ilmnevad takistused	1	2	3	4	5
3. Ma märkan uusi võimalusi enda ümber	1	2	3	4	5
4. Olen loov, leidlik, nutikas	1	2	3	4	5
5. Oskan juhtida ja maandada riske	1	2	3	4	5
6. Tulen stressiga toime	1	2	3	4	5
7. Minu tegevus on kindlale eesmärgile suunatud	1	2	3	4	5
8. Töötan järjepidevalt parema tulemuse nimel	1	2	3	4	5
9. Enne otsustamist viin end probleemi taustaga kurssi	1	2	3	4	5
10. Pakun välja uusi lahendusi ja ideid	1	2	3	4	5

Lisa 1. Järg

5.2. Kas nõustute järgnevate väidetega? Valige sobivaim nõustumise määr:

1- ei nõustu üldse 2- pigem ei nõustu 3- raske öelda 4- pigem nõustun 5- nõustun täiesti

1.	Kui midagi tõsiselt ette võtan, saab see tehtud	1	2	3	4	5
2.	See, mis minuga juhtub, ei sõltu minust	1	2	3	4	5
3.	Mul on probleeme, millele ei paista lahendusi olevat	1	2	3	4	5
4.	Mitmeid olulisi asju elus ei saa me ise muuta	1	2	3	4	5
5.	Sageli tunnen abitust eluprobleemide lahendamisel	1	2	3	4	5
6.	Mõnikord ma tunnen, et välised olud juhivad mu elu	1	2	3	4	5
7.	See, mis minuga tulevikus juhtub, sõltub ennekõike minust	1	2	3	4	5

6. Hinnangud koolihariduse ja ettevõtluse kohta: kas nõustute järgnevate väidetega?

1- ei nõustu üldse 2- pigem ei nõustu 3- raske öelda 4- pigem nõustun 5- nõustun täiesti

1.	Saadud kooliharidus on arendanud mu algatusvõimet ja ettevõtjalikku hoiakut	1	2	3	4	5
2.	Saadud kooliharidus on aidanud mul paremini mõista ettevõtjate rolli ühiskonnas	1	2	3	4	5
3.	Saadud kooliharidus on mul tekitanud huvi ettevõtjaks saamise vastu.	1	2	3	4	5
4.	Saadud kooliharidus on andnud mulle oskused, mis võimaldaksid mul ettevõtet juhtida	1	2	3	4	5
5.	Ettevõtjad loovad uusi tooteid ja teenuseid, millest saavad kasu kõik ühiskonna liikmed	1	2	3	4	5
6.	Ettevõtjad loovad uusi töökohti	1	2	3	4	5
7.	Ettevõtjad kasutavad teiste inimeste oskusi ja tööjõudu ära enda huvides	1	2	3	4	5
8.	Ettevõtjad mõtlevad vaid enda rahakotile	1	2	3	4	5
9.	Läbikukkumise riski olemasolu korral ei tohiks alustada ettevõtte rajamist	1	2	3	4	5
10.	Ettevõtjate seas on palju sulisid ja ebaausaid inimesi	1	2	3	4	5
11.	Ausalt tegutsedes on raske olla edukas ettevõtja	1	2	3	4	5
12.	Sotsiaalse õigluse huvides tuleks ettevõtjaid kõrgemalt maksustada	1	2	3	4	5
13.	Ettevõtja olla on prestiižne	1	2	3	4	5

Lisa 1. Järg

7. Isiklikud andmed

1. Nimi	
2. Vanus:	
3. Sugu:	
4. Rahvus:	
5. Teaduskond:	
6. Õppe tase	
- Bakalaureuseõpe	
- Magistriõpe	
- Muu (täpsustada)	
7. Kas käite õpingute kõrval regulaarselt tööl?	Jah / Ei
8. Või juhite oma ettevõtet?	Jah / Ei

Lisa 1. Järg

8. Perekondlik taust (tõmmake õigele vastusele ring ümber)

1.	Kas Teie vanemad on praegu ettevõtjad/enelele tööandjad?	Isa: Jah / Ei Ema: Jah / Ei
2.	Kas Teil on teisi pereliikmeid (õed, vennad, vanavanemad jne), kes on praegu ettevõtjad/enelele tööandjad?	<ul style="list-style-type: none"> • Jah • Ei
3.	Kas Teil on lähedasi sõpru, kes on praegu ettevõtjad/enelele tööandjad?	<ul style="list-style-type: none"> • Jah • Ei

(Allikas: juhendaja kogutud andmed)

Lisa 2. Ingliskeelne ankeetküsitluse vorm

ASSESSMENTS ABOUT CAREER CHOICE INTENTIONS, ENTREPRENEURSHIP, EDUCATION AND ONESELF

1. Your career choice intentions

1.1. If you could choose, would you prefer to be:

	An employee	
2.	An entrepreneur / self-employed	
3.	Other (please specify)	
4.	Do not know yet	

1.2. If you chose answer no 1 to the first question, i.e. you prefer to be an employee, please mark with number three reasons according to the order of priority.

1. Regular income	
2. Secure job	
3. Fixed working hours	
4. Social security	
5. Lack of business idea	
6. Difficulties in finding capital for starting with entrepreneurship	
7. Lack of skills necessary for entrepreneurship	
8. Fear of legal and social consequences resulting from failure to run an enterprise	
9. Some other reason (please specify):	

Lisa 2. Järg

1.3. If you chose answer no 2 to the first question, i.e. you prefer to be an entrepreneur, please mark with number three reasons according to the order of priority.

1. Independence, to be your own boss	
2. Interesting work related tasks	
2. Realizing business opportunities	
3. Possibilities for better income	
4. Freedom to choose the place and hours of work	
5. Lack of interesting jobs on the labour market	
6. Family members/ friends are entrepreneurs	
7. Favourable economic climate to start with entrepreneurship	
8. Creating a job for oneself	
9. Making a contribution to the society	
10. Some other reason (please specify):	

2. If and how much have you thought about founding your own enterprise?

1.	No, never	
2.	Yes, briefly	
3.	Yes, repeatedly	
4.	Yes, rather concretely	
5.	Yes, I have made an explicit decision to found a company	
6.	Yes, I have a concrete time plan when to do the different steps for founding	
7.	Yes, I have already started with the realization	
8.	Yes, I am already self-employed	
9.	Yes, I have already founded more than one company and am active in at least one of them	
10.	Yes, I was self-employed, but no longer am	

3. Potential barriers in the process of founding an enterprise? Please mark up to three biggest/ most important fears for you according to the order of priority.

Lisa 2. Järg

1. Uncertainty about income	
2. Uncertainty about job	
3. Risk to loose ones assets	
4. Need to devote too much time and energy to the enterprise	
5. Danger of personal failure	
6. Possibility of bankruptcy	
7. High workload of an entrepreneur	
8. Strain, stress, negative effect on health	
9. No fears	
10. Other (please specify)	

Lisa 2. Järg

4. How important are the following factors in founding an enterprise?

	Very important	Relatively important	Relatively unimportant	Totally unimportant
1.Right business idea				
2.Personality traits suitable for an entrepreneur				
3.Entrepreneurial spirit and enthusiasm				
4.Existence of necessary founding capital				
5.Contacts with possible business partners				
6.Someone's example in becoming an entrepreneur				
7.Business knowledge and skills				
8.Business experiences				
9.Courage to take risks				

Lisa 2. Järg

5. Self-evaluation

5. 1. Please evaluate your different qualities on a 5-point scale.

1- totally disagree, 2- mainly do not agree 3- difficult to say 4- mainly agree 5– totally agree

11. I make a convincing argument and communicate well	1	2	3	4	5
12. I finish what I have started even if difficulties occur	1	2	3	4	5
13. I notice new opportunities around me	1	2	3	4	5
14. I am creative, resourceful, clever	1	2	3	4	5
15. I can manage and reduce risks	1	2	3	4	5
16. I cope with stress	1	2	3	4	5
17. My activities are directed at specific objectives	1	2	3	4	5
18. I work consistently to achieve better results	1	2	3	4	5
19. Before making a decision I familiarize myself with the background of the problem	1	2	3	4	5
20. I offer new solutions and ideas	1	2	3	4	5

Lisa 2. Järg

5.2. Do you agree with the following statements?

Please choose the degree to which you agree:

1- totally disagree, 2- mainly do not agree 3- difficult to say 4- mainly agree 5- totally agree

1.	If I undertake something seriously, it gets done	1	2	3	4	5
2.	What happens to me, does not depend on me	1	2	3	4	5
3.	I have problems to which there seems to be no solution	1	2	3	4	5
4.	We cannot change by ourselves numerous important things in life	1	2	3	4	5
5.	I often feel helplessness in solving life's problems	1	2	3	4	5
6.	I sometimes feel that external circumstances are directing my life	1	2	3	4	5
7.	What happens to me in the future depends mostly on me	1	2	3	4	5

Lisa 2. Järg

6. Assessments about education and entrepreneurship: Do you agree with the following statements?

1- totally disagree, 2- mainly do not agree 3- difficult to say 4- mainly agree 5– totally agree

1.	Entrepreneurship course has developed my sense of initiative and entrepreneurial spirit	1	2	3	4	5
2.	Entrepreneurship course has helped me to understand better the role of entrepreneurs in society	1	2	3	4	5
3.	Entrepreneurship course has created an interest in me to become an entrepreneur	1	2	3	4	5
4.	Entrepreneurship course has provided me with skills that would enable me to run an enterprise	1	2	3	4	5
5.	Entrepreneurs create new products and services that benefit all members of society	1	2	3	4	5
6.	Entrepreneurs create new jobs	1	2	3	4	5
7.	Entrepreneurs use other people's skills and work force in their own interest	1	2	3	4	5
8.	Entrepreneurs think only of their own earnings	1	2	3	4	5
9.	In case of a risk of failure one should not start founding an enterprise	1	2	3	4	5
10	There are many swindlers and dishonest people among entrepreneurs	1	2	3	4	5
11	By acting honestly it is difficult to be a successful entrepreneur	1	2	3	4	5
12	In the name of social justice entrepreneurs should be taxed more highly	1	2	3	4	5
13	Entrepreneurs have high status	1	2	3	4	5

Lisa 2. Järg

7. Your personal information

1. Your name	
2. Your age:	
3. Your gender:	
4. Your nationality:	
5. Field of study (speciality):	
6. On which level are you studying?	
- Bachelor	
- Master	
- Other (please specify)	
7. Do you have a regular job next to your studies?	Yes / No
8. Are you already running your own business / are you already self-employed?	Yes / No

Lisa 2. Järg

8. Your Family Background (please circle the correct answer)

1	Are your parents currently self-employed?	Father: Yes /No Mother: Yes / No
2	Do you have other family members (siblings, grandparents, etc.) who are self-employed?	<ul style="list-style-type: none"> • Yes • No
3	Do you have close friends who are self-employed?	<ul style="list-style-type: none"> • Yes • No